

39-8142

DARBOCKLE
GEN. CO. WISCONSIN

興成

民國五年...

GEOGRAPHISCH
ZAKBOEKJE.

尾張

伊藤氏花繞書屋藏

輿地紀畧

安政五年戊午新春開雕

GEOGRAPHISCH
ZAKBOEKJE
VOOR DE
NEDERLANDSCHE JEUGD,
OF
KORTE BESCHRIJVING
DES GEHEELEN
AARDRIJKS,
BENEVENS HET NOODIGE ONDERRIGT
AANGAANDE DE
GLOBE, DE KAARTEN
EN DERZELVER GEBRUIK.

Et de Druk.

*Op nieuw nagezien en, inzonderheit naar den
tegenwoordigen Staat en de laatste Staat,
kündige verdeeling der Landen, ver-
anderd en verbeterd.*

TE LEYDEN BIJ
D. du Mortier en Zoon.
1829.

Wij stellen ons neyt, tot het drukken en uit-
geven van dit Werkje, onder de bescherming
der wet, en zullen elken Nadrukker, Verkooper,
of Verpreider van nagedrukte Exemplaren
van hetzelfde, geregtelyk vervolgen.

D. du Mortier Doon

VORBERIGT
VOOR DEN
ACHTSTEN DRUK.

Het Geographisch Zakboekje, voor eenige jaren bij
ons uitgegeven, heeft dan zulk eene goedkeuring bij onze
Landgenooten gevonden, en is, ten dienste der jeugd, op
de scholen zoowel als bij privaat onderricht, zoo menig-
vuldig gebruikt geworden, dat wij er zeven achter-
eenvolgende drukken geheel van hebben uitverkocht.

Dankbaar voor een zoo uitnemend gunstig onthaal van
dit Werkje, en begeerig, om hetzelfde bij elke nieuwe
uitgave aan de gesteldheid der wereld op den eigen
oogenblik gelijkvormig te maken, hebben wij hetzelfde,
inzonderheid bij dezen achtsten druk, in handen
van een' Aardrijkskundigen gesteld, ten einde de aller-
gewigtigste veranderingen, welke de Acte van het WE-
ENER-Congres van den 9. Junij deses jaars mederoert,
en meer andere, met genoegzame nauwkeurigheid
in hetzelfde mochten worden vermeld.

Dit kon zonder eene hinderlyke vergrooting van
dit Zakboekje in buiten verhooging van deszelfs prijs
geschieden, byaldien men zich van eene uitvoerige
rijge beschrijving van Frankryk en het Koninkryk

der Nederlanden onthield. En nu maakte de tegenwoordige onzekerheid der Fransche zaken genoegzaam alle uitbreiding daarover onraadzaam; en hoe uitroeg ons eigen Land ook in dit Werkje had mogen worden beschreven, al, wat er in hetzelfde deswegens had kunnen worden vermeld, zou voor de behoefte van onze jeugdige Landgenooten nog steeds onvoldoende zijn gebleven.

Deze behoefte vordert een afzonderlijk leerboekje, dat van geen minderen omvang zij, dan dit tegenwoordige, en de Nederlandsche jeugd haar Vaderland, gelyktijdig met, zoo niet zelfs voor, alle andere landen, en zoo veel vollediger, leere kennen, als die jeugd meer belang bij haar Vaderland, dan bij enig ander land der wereld, heeft. Een leerboekje dat mij haar daarom met den meest mogelyken spoed hopen aan te bieden.

Langs dezen weg wenschen wij al meer en meer het onze bij te dragen, om de leergrage jeugd van dit Rijk vroegtijdig, in eene aan hare behoeften evenredige mate, met hetzelfde en de verdere wereld bekend te maken; en, voor zoo veel hare volgende omstandigheden zulks gedoogen zullen, tot de verdere beoefening eener Wetenschap op te leiden, welke men teregt met den naam van onontbeerlyken fakkel voor menige andere Wetenschap bestempelt. Bedient die jeugd zich van haren kant met zoo veel ijver van dit werkje, en het andere aangekondigde, als wij tot derzelver daan

stelling aangewend hebben, en aanwenden zullen, dan zal zij zich deswegens evenmin beklagen, als wij moeite en kosten verloren zullen behooren te rekenen.

.1815.

Tot dus verre het Voorberigt voor den ACHTSTEN DRUK, waarbij mij niets te voegen hebben dan hetgene op den titel dixer, bij de vermelding van dixer ELFDEN DRUK, ter naaere toelichting gevoegd is.

DE UITGEVER S.

GEOGRAPHISCH
ZAKBOEKJE.

I. Hoofdstuk.

Over de Geographie in het algemeen, derzel-
ver nuttigheid en aangenaamheid.

1. Vr. Wat is de Geographie of Aardrijksbeschrijving?

A. De Geographie is die wetenschap, welke ons den
Aardbol, waarop wij ons bevinden, tenereus deszelfs be-
woners en voortbrengsels leert kennen.

2. Vr. Is het ook nuttig die wetenschap te leeren?

A. O ja, dit is zeer nuttig. Want zij toont ons
de gesteldheid aan, van de plaats, die wij, als men-
schen, bewonen; daar zij ons, op ons gemak, den gehee-
len Aardkloot doet beschouwen, ons de ware ligging
van deszelfs bijzondere deelen voor oogen stelt en den
grooten overvloed van wateren aantoot, welke die
deelen van elkanderen scheidt.

3. Vr. Ontwikkel mij de nuttigheid dier weten-
schap nog wat nader?

A. Zij doet ons in elk land zoo vele vershil-
lende soorten van dieren, boomen, planten, bloe-

men enz. opmerken, als er geronden worden, — zij wijst ons het bewonderenswaardigste aan in de Natuurlijke Historie, en de verschillende voortbrengselen der natuur. Zij opent ons dits, als het ware, den schoot der aarde en den diepsten afgrond der wateren, om ons de grootste geheimen der natuur te ontdekken.

4. Vr. Wat leert zij ons verder?

A. Zij leert ons daar benevens de onderscheidene gewoonten en levenswijzen van alle bekende volken der wereld kennen, en toont ons het groote verschil in taal, godsdiens, regeringsvorm en wetten, handwerken, koophandel enz. aan, dat er bijkans aan ieder oord plaats vindt. Zonder haar is men buiten staat om zich eenige juiste denkbeelden van de geschiedenis te vormen, en de aardrykskunde komt bijkans in alle andere wetenschappen te pas.

5. Vr. En zou het aanleeren dier wetenschap ook wel eenige aangenaamheid met zich roeren?

A. Ja; deze aangenaamheid is niet minder groot dan haar nut. Hoe vermakelijk toch is het niet, met zijne oogen op eene kaart die uitgebreide landen te doorloopen, welke anderen niet gezien hebben, dan met zeer groote kosten en met gedurig geraar hinnen levens! Hoe aangenaam is het niet, in minder dan eenen dag, een reis rondom de wereld te doen, de zeeën door te zien, al de Rijken, Staten en Provinciën te doorloopen, hinnen voornaamste steden te bezoeken, en den loop van derzelver rivieren te volgen! Ja men kan zich met de voornaamste reizigers ins,

chepen, hen in hinnen lange reizen volgen, dezelve koersen nemen, die zij gehouden hebben, en eindelijk weder komen bij de plaatsen, waarvan zij eerst uitgegaan waren, en wel zonder eenig geraar van onweër of schipbreuk te lyden.

6. Vr. Geeft deze wetenschap ook eenige streelende aandoeningen?

A. Ja, welke streelende aandoeningen verschaffen ons deze verschillende reizen niet, welk een verschiedenheid van voorwerpen bieden zij ons niet aan? Al wat zij aan het oog vertoont streelt en verrast het ziele. In al, wat men gewaar wordt, ziet men niet dan uitmuntende en prachtige teekenen der oneindige wijsheid en magt van een Opperwezen; en al hetgeen men ziet, leidt ons op tot zijne eer, tot verheerlijking zijner ondoorgrondelijke wijsheid, groote magt en onuitsprekelyke goedheid.

II. Hoofdstuk.

Over de middelen om de Geographie te leeren.

1. Vr. Van welke middelen bedient men zich om de Geographie te leeren?

A. Van Globen en Kaarten.

a. Over de Globen en derzelver gebruik.

2. Vr. Wat verstaat zij door de globe?

A. Daardoor verstaat men een bol, waarop vele sferen,

kels geschreven zijn, en die de aarde of den hemel ver-
beeldt; weshalve men denzelven ook in eene Aard-
en Hemel-globe onderscheidt.

3. Vr. Wat verstaat gij door den Hemel?

A. De hemel is in de Aardrijks- en Sterrekunde die
grootte uitgestrektheid, waar de sterren in eene ontel-
bare menigte flonkeren. Hij schijnt zich dagelijks, met
al die sterren, door middel van eene beweging, die van
het oosten naar het westen gaat, rond te draaijen.

4. Vr. Wat verstaat gij door de aarde?

A. Die bol, welke ons van God ter bewoning is gege-
ven; hij is bijna rond, zijde van de polen wat plat ge-
drukt.

5. Vr. Zou de aarde waarlijk rond zijn?

A. Ja, dit blijkt onder anderen uit de ronde sch-
aduw, die zij bij de maan-eklippen op de maan geeft;
een vierkant ligchaam zal toch nimmer eene ronde sch-
aduw geven.

6. Vr. Beweegt zich de zon om de aarde, of de aarde
om de zon?

A. De aarde beweegt zich om de zon, alhoewel dit,
in den eersten opslag, wat vreemd-moge voorkomen.

7. Vr. Hoe bewijst gij dit?

A. Het is veel natuurlijker dat een kleiner ligchaam
zich om een grooter beweegt, dan een grooter om een
kleiner; en dat een ligchaam, dat beschenen moet
worden, zich om het lichtgevende, de zon, beweegt, dan
dat de zon zich om hetzelfde bewegen zoude.

8. Vr. Doch verscheidene plaatsen uit den Bijbel
strijden tegen dit gevoelen?

A. Deze moet men oneigenlijk en als eene gezigt,
kindige waarheid verstaan, even als wanneer men leest
dat de scheepelingen zagen dat hun eenig land naar
deerde.

9. Vr. Hoe zijn deze globen nu verder gesteld?

A. Inwijl de hemel eene dagelijksche schynbare
beweging heeft (want het is geene ware, maar zij
vertoont zich alleen door die van de aarde zoo aan
ons,) zoo heeft men ook deze globen beweegbaar
gemaakt, op twee punten, die de polen of aspin-
ten, worden genoemd, en wel de eene polus Arcticus,
of noordpool, die hier te land gezien kan wor-
den, en de andere polus Antarcticus, zuidpool, of zuid-
aspin, die nooit in Europa gezien wordt.

10. Vr. Wat heeft men omtrent deze beide polen
nog op te merken?

A. Dat men noemens dixerelve onderstelt, dat zij
de uiteinden zijn van eene rechte linie, om welke
de schynbare beweging des hemels geschiedt. De-
ze linie wordt axis, of spil, genoemd.

11. Vr. Hoe verdeelt men de cirkels, die op die
globen getrokken zijn?

A. In groote en kleine cirkels.

12. Vr. Hoe vele groote cirkels zijn er, en hoe
worden die genoemd?

A. Vier, als: 1. de Evenaachtslijn, 2. de Zonne-
weg, 3. de Meridian of middagcirkel, 4. de Horizon
of Gezigtelinder.

13. Vr. Hoe vele soorten van kleine cirkels

zijn er, en hoe noemt men die?

A. Drie; als: 1. de Keerkringen, 2. de Polcircels, en 3. de Parallellen of evenwijdige lijnen.

14. Vr. Hoe worden alle cirkels verdeeld?

A. In 360 gelijke deelen, welke men graden noemt - en die weder in minuten, seconden enz. gesplitst worden.

15. Vr. Wat onderscheid is er tusschen groote en kleine cirkels?

A. De groote cirkels zijn die, welke de aarde in twee gelijke, en de kleine die, welke dezelve in twee ongelijke, deelen verdeelen.

16. Vr. Wat is de Equator, vromachtslijn?

A. Dat is eene linie die even ver van beide de polen is getrokken, en dus den hemel of de aarde in twee gelijke deelen verdeelt. Wanneer de zon in de linie is, te weten op den 22. Maart en 22. September, is dag en nacht over de geheele aarde even lang, hetwelk alsdan het passeren der linie genoemd wordt.

17. Vr. Wat is de Zonneweg (Ecliptica)?

A. Dat is eene linie, die de zon of de aarde gelijkzamen afloopt, en den vromaar, of Equator, met een hoek van 23 gr. 30 min. in twee deelen doorsnijdt. Die snijpunten worden de Vachtereem, geen genoemd, omdat de zon op den 22. Maart en 22. September in deze punten zijnde, de dag en nacht even lang zijn. De eerste wordt ook de Lentesnee en andere de Herfstnee genoemd.

18. Vr. Hoe is deze linie verdeeld?

A. In 12 gelijke deelen, en elk dezer deelen wederom in 30 gelijke deelen. Deze 12 deelen hebben hunnen naam naar de 12 Sterrenbeelden, die zich oertijds op die plaatsen bevonden, te weten:

Zes ten noorden, zijnde dus geteekend:

1. Aries	de Ram	♈
2. Taurus	de Stier	♉
3. Gemini	de Tweelingen	♊
4. Cancer	de Kreeft	♋
5. Leo.	de Leeuw	♌
6. Virgo	de Maagd	♍

De anderen zijn ten zuiden, zijnde dus geteekend:

7. Libra	de Weegschaal	♎
8. Scorpius	de Schorpioen	♏
9. Sagittarius	de Schutter	♐
10. Capricornus	de Steenbok	♑
11. Aquarius	de Waterman	♒
12. Pisces	de Visschen	♓

19. Vr. Wat heeft men in dezen Cirkel nog op te merken?

A. In dezen Cirkel heeft men nog twee punten, te weten: dat van den Kreeft en dat van den Steenbok, die men Solstitia, of Zonnestanden, noemt, omdat, als de zon in die tekenen is, hare middaghoogte niet veel verandert. De polen van dezen Cirkel verschillen 23½ gr. van die van den Equator, gelijk als deze twee Cirkels ook verschillen.

20. Vr. Wat is de Meridiaan of Middagcirkel?

A. De Middagcirkel is een Cirkel, die lood de

beide polen van den Equator gaat, en den hemel in een oostelyk en westelyk gedeelte scheidt, gelijk de Equator dien in een noordelyk en zuidelyk gedeelte verdeelt; wordende deze linie Middagcirkel genoemd, omdat het op die plaatsen middag is, als de zon, boven den Horizon zijnde, zich aan dezen Cirkel vertoont. — Dus heeft elke plaats, die oostelyker of westelyker gelegen is, eenen byzonderen Meridiaan.

21. Vr. Wat volgt dus hieruit?

- a. 1. Dat de plaatsen die oostelyker dan wij gelegen zijn, eerder middag hebben; omdat de zon eerder in dertelke Meridianen komt.
 2. Dat eene plaats, die westelyker dan wij gelegen is, later middag heeft; omdat de zon veel later in dertelke Meridianen komt.
 3. Dat eene plaats, recht zuiden of noorden van ons gelegen, op dertelken tijd als wij middag heeft.

22. Vr. Hoe heeft men deze Meridianen op de Globe getrokken?

a. Dewyl er dus over alle plaatsen, die recht oost of west van elkanderen liggen, een Meridiaan zoude moeten getrokken worden, zoo heeft men eenen koperen Meridiaan gemaakt, waarin de Globe zich beweegt, en waaronder men dus iedere plaats brengen kan. Verderd zijn er op de Globe, om beter te kunnen tellen, Meridianen getrokken, elk 10 graden van elkander; zijnde de eerste, waarvan de telling begint, bij de Hollanders, getrokken over de Pico, een berg op het eiland

Teneriffe, gewoonlyk de Piek van Teneriffe genoemd.

23. Vr. Wat is de Horizon of Getigteinder?

a. Dat is een Cirkel die het zichtbare deel des hemels in twee gelijke deelen verdeelt, dewyl die door het Centrum gaat; en deze Cirkel word de Ware Horizon genoemd.

24. Vr. Is er dan nog eene andere Horizon?

a. Ja, namelijk de Schynbare, zijnde die welke niet door het Centrum, maar over de oppervlakte des aardkloots gaat, en dus eene halve middellijns lengte van den Wreken verschilt; zij is evenwijdig aan den Vorigen, en bevindt zich daar, waar het ons, wanneer wij ons op het vlakke veld bevinden, toeschijnt dat de lucht op de aarde valt.

25. Vr. Wat heeft men omtrent dezen Horizon nog aan te merken?

a. Dat elke aanschouwer een Horizon heeft; maar dat hij zich op eene verschillende plaats van de aarde bevindt.

26. Vr. Hoe is deze Horizon op de Globe verdeeld?

a. Door een houten Cirkel, deelende de Globe in twee gelijke deelen. Op dezen Cirkel heeft men eenen andere Cirkel bescheeven, en deszelfs helften verdeeld in 180 graden, dienende om het Azimuth der hemellichten te bepalen: op dezen Cirkel volgt een breedten Cirkel, die de 12 teekenen van den Zodiac of Zonsweg, bevat: achter dezen volgen nog vijf andere Cirkels, die de maanden en (*) dagen bevatten van het eene Schrikkeljaar tot het andere.

(*) De onderwijzer dient dit nader te verklaren. Men weet dat de heer COVENS aan zijne meesters glo, be eenen, bemeetsbaren Horizon heeft.

27. Vr. Welke zijn de Polen van den Horizon?

a. Die zijn twee, staande 90 graden van de polen af, gelijk in de andere cirkels: De bovenste heet het Zenith of Toppunt, omdat men vooronderstelt dat het altijd recht boven den aanschouwer is; en de onderste wordt Nadir of Voetpunt genoemd, omdat het voorondersteld wordt recht onder den aanschouwer te zijn.

28. Vr. Nu moeten wij overgaan tot de kleine cirkels. Hoe veel zijn die, en hoe worden zij genoemd?

a. De kleine cirkels zijn drieledig, te weten: de Keerkringen, de Poolcirkels en de Parallellen.

29. Vr. Wat zijn de tropici of keerkringen?

a. Dat zijn de grenzen, waarbinnen de zon, in dertelver schijnbare jaarlijksche beweging moet blijven, en van waar zij naar den Evenaar moet wederkeeren. De Keerkringen zijn twee, te weten: de de Keerkringen van den kreeft, omdat de zon, in dertelver noorder-declinatie, niet verder dan tot den kreeft komt; en de Keerkringen van den steentok, omdat de zon, in dertelver grootste zuider-declinatie, tot het teeken van den steentok gekomen zijnde, weder naar den Evenaar terug keert.

30. Vr. Wat zijn de Circuli Polares of Poolcirkels?

a. Dat zijn twee cirkels, die door de Polen van de Ecliptica, dat is, op $23\frac{1}{2}$ graad van die des

Evenaars, evenwijdig aan den Evenaar, getrokken zijn. Den eersten die bij de Noordpool is, noemt men Noordpoolcirkel, en den anderen, bij de Zuidpool, Zuidpoolcirkel.

31. Vr. Hoe worden de tusschenruimten van deze liniën genoemd?

a. 1. Al de plaatsen, die tusschen de beide Keerkringen liggen, krygen de zon eenmaal 's jaars in haar toppunt; deze plaatsen hebben de grootste hitte, en dus wordt dit deel de heete, of verhengde lichtstreek, genoemd.

2. Tusschen elk der Keerkringen en der poolcirkelen zijn die plaatsen, welke de zon nimmer in haren top, doch altijd in 24 uren dag en nacht hebben; de hitte is hier minder dan in de vorige, de koude minder dan in de volgende, en dus wordt dit de gematigde lichtstreek genoemd.

3. Tusschen de poolcirkels en de polen zijn die plaatsen, welkers dag en nacht binnen 24 uren bepaald is, maar deselve verre overtreft. De koude is hier het grootste, en daarom noemt men de zwen band de koude, of bevroren lichtstreek.

32. Vr. Hoe vele lichtstreken zijn er dus?

a. Vijf, als twee bevroren, twee gematigden, en eene verhengde lichtstreek.

33. Vr. Wat zijn de Parallellen of Evenwijdige cirkels?

a. Deze zijn cirkels, welke evenwijdig aan den Evenaarslijn getrokken zijn, en naar mate zij de Polen naderen, hoe langer, hoe kleiner worden.

Die, welke tusschen de beide heerkringen vervat zijn, worden ook wel dagcirkels genoemd, omdat de zon dagelijks zulk een boog schijnt af te loopen.

34. Vr. Welke namen gebruik men nog gewoonlijk in de Landrykskunde?

a. Declinatie, Poolshoogte, Breedte, Lengte en Azimuth.

35. Vr. Wat is Declinatie?

a. De Declinatie of oprijking van een hemellicht, die men ook wel de Evenaarsbreedte noemt, is de afstand, dien zulk een hemellicht reghoekig van den Evenaar heeft, welke afstand door meridianen gemeten wordt.

36. Vr. Wat is Poolshoogte?

a. De Poolshoogte is de hoogte van de Pool boven den Horizon of Getijteinder, en deze Poolshoogte is tweederlei, te weten: Noorderpoolshoogte als de Noordpool, en Zuiderpoolshoogte als de Zuidpool boven den Getijteinder verheven is.

37. Vr. Wat is Breedte?

a. De Breedte van eene plaats is dertelven afstand, het zij ten noorden of ten zuiden, van den Evenaar; zij wordt door de meridianen gemeten. Deze breedte is dus ook tweederlei, Noorder- of Zuider-breedte, naar dat die plaats benoorden of benaaiden de linie ligt. Verder is de poolshoogte altijd gelijk aan de breedte.

38. Vr. Wat is Lengte?

a. De Lengte van eene plaats is de afstand van de eerste middaglijn, die bepaald wordt door

de lengte van den boog des Evenaars, die tusschen de eerste middaglijnen en den Meridiaan, die over die plaats getrokken wordt, bevat is.

39. Vr. Wat is Azimuth?

a. Het Azimuth is de afstand, dien een hemellicht heeft van de vier hoofdstreken, het noorden, oosten, zuiden en westen.

40. Vr. Noem nu nog eenige cirkels, die dienen, om de Verrijtingen op de Globe te doen?

a. De Verticaalcirkel en de Reincirkel.

41. Vr. Wat is de Verticaalcirkel?

a. De Verticaalcirkel is een vierde gedeelte van een cirkel, bestaande uit koper, met eene schroef, om dien op den meridiaan vast te maken, en langs denzelfden te verschuiven. Hij is verdeeld in 90 graden, en dient om de Zonshoogte en lengte te vinden.

42. Vr. Wat is de Reincirkel?

a. De Reincirkel is een ronde koperen ring, die bij de noordpool aan den koperen meridiaan vast is, waarop de 24 uren geteekend zijn; waartoe deselve dient zal men in 't vervolg zien (*).

43. Vr. Wat moet men nu met de Globe doen, om de vraagstukken in de Geographie, door middel van deselve, op te lossen?

a. Men moet de Globe voor eerst met de Gemeten des hemels gelijk stellen.

(* Op de globe van ADAMS en COVENS zijn deselve op eene andere wijze, en wel onder den Evenaar.

44. Vr. Hoe stelt gij de Globe gelijk met de gewes-
ten des hemels?

a. Men stelt de Globe met deszelfs noordpool naar het ware noorden, en ook de vier punten van den horizon naar de ware streken, te weten: naar het oosten, westen, noorden en zuiden.

45. Vr. Hoe zal men de Globe stellen naar de Poolshoogte van eene opgegevene plaats?

a. Door deszelfs breedte te zoeken.

46. Vr. Hoe vindt men dit?

a. Als men de plaats onder den koperen meridiaan brengt, en daar op den meridiaan een teeken maakt; deze afstand, tusschen dit teeken en den Evenaar, is dan de breedte; is dit nu benoorden de Evenaarslijn, dan is het noorder-, en benuiden deszelfs, dan is het zuiderbreedte.

47. Vr. En wat doet men dan?

a. Men verschuift de globe, tot dat de Pool zoo veel graden boven den gezichtseinder bevat, als de breedte is. Dus vindt men dat van Amsterdam de Poolshoogte is 52 graden 23 min.

48. Vr. Hoe kan men den Horizon en den Meridiaan vinden?

a. Wanneer men de Globe naar de poolshoogte gesteld heeft, dan heeft men reeds den Horizon. En om den meridiaan te vinden, brengt men die plaats onder den koperen meridiaan, die dan de meridiaan van die plaats is.

49. Vr. Hoe is de Lengte van eene plaats te vinden?

a. Dan stel ik de plaats onder den koperen meridiaan, en ik tel vervolgens op den Equator, van den eersten meridiaan van het Westen naar het oosten, tot aan den koperen meridiaan, dan zal dit getal graden de Lengte van de plaats te kennen geven. Dus ligt Amsterdam op 18 gr. 30 min. Lengte.

50. Vr. Hoe kunt gij de Zonsplaats, of de plaats, die de Zon op eenen bepaalden dag in de Ecliptica bekleedt, vinden?

a. Dan zoek ik in de uiterste cirkels van den gezichtseinder, den opgegeven dag der maand op, en ik zie welke graad en van welk hemelsteeken daarmede overeenkomt. Ditzelfde zoek ik voorts in de Ecliptica op, en dit is dan het eigenlijk punt, waar de Zon zich bevindt. Dus bevindt zich de Zon den 22. Maart in het teeken van den Ram ♈ en dus heet in den Equator.

51. Vr. Hoe vindt gij de Zonsdeclinatie op eenen gegevenen dag?

a. Dan zoek ik eerst de Zonsplaats van dien dag, die ik dan onder den koperen meridiaan breng, en de graden, die aan de rechterzijde op het plat van deken kring met dien graad overeenkomen, toonen de Zonsdeclinatie aan. Dus heeft de Zon den 6. October ongeveer 5 gr. 30 min. Zuider declinatie.

52. Vr. Hoe vindt men den op- en ondergang der Zon?

a. Dan zoek ik eerst de Poolshoogte, en de plaats, daar de Zon Staat, op de Ecliptica, en deze plaats breng ik onder den meridiaan; Worts draai ik op den uurcirkel, den wijker op 12 uren. Om nu den opgang der Zon te weten, draai ik de Globe zoo lang naar het oosten, tot dat de graad van den Zonnestand met den gezigteinder gelijk komt, wanneer de wijker het uur van den opgang der Zon aanwijst. Om den ondergang der Zon te vinden, draai ik de Globe zoo lang naar het westen, tot de graad van den Zonnestand met den gezigteinder gelijk komt, wanneer de wijker van het uur rond het uur van den ondergang der Zon aanwijst. Dus, Willende weten wanneer de Zon, den 30. July, te Amsterdam onder- en opgaat, zoo vindt men, dat zij te 4 uren 17 min. opgaat, en te 7 uren 43 min. onder.

53. Vr. Hoe weet gij hoe lang de dag duurt, op eene bepaalde plaats en op eenen bepaalden tijd?

a. Dan verdubbel ik de uren van den opgang der Zon, zoo heb ik de lengte van den nacht; ik verdubbel de uren van deszelfs ondergang, dan heb ik de lengte van den dag; dus, als men de 7 uren 43 min., wanneer de Zon ondergaat, met 2 Vermenigvuldigt, vindt men 15 uren 26 min. voor de lengte van den dag, en als men 4 uren 17 min met 2 Vermenigvuldigt, vindt men 8 uren 34 min. voor de lengte van den nacht.

54. Vr. Hoe toont men de gedulrzaamheid van den dag, voor degenen, die onder de polen wonen?

a. Door de pool in den top te brengen, waardoor men ziet, dat de evenachtslijn in den Horizon valt, en dus, dat zoo lang de Zon boven de evenachtslijn is, zij zichtbaar, en zoo lang zij er onder is, onzichtbaar moet zijn; waardoor men ziet, dat die onder de polen wonen, maar eenen dag en nacht in het jaar hebben, die elk 6 maanden duurt, en als het bij ons even, nachtstijd is, hebben zij noch dag noch nacht, maar zien alleen de halve schijf der Zon.

55. Vr. Hoe kunt gij weten hoe veel graden de Zon boven den Horizon verheven is op eene gegeeene plaats?

a. ik stel de Globe gelijk met de poolshoogte van de plaats, en maak den Verticalen Cirkel, door de Schroef, aan het toppunt van den Meridiaan vast. Dan zoek ik den Zonnestand van den gemelden dag, breng dien onder den koperen Meridiaan, zet den wijker des uurronds op 12 uren; en draai de Globe voort, tot dat de wijker op het uur rond het uur van den dag aanwijst, dat in het Vraagstuk bepaald was. — vervolgens breng ik den Verticalen Cirkel aan den graad van den Zonnestand, en ik zie met welken graad van den Cirkel deze overeenkomt. Dit is dan de hoogte, die de Zon boven den Horizon heeft.

56. Vr. Hoe toont men het Azimuth van de

Kon op eene gezevene plaats en een' gezeven tijd?

a. De Globe, hare behoorlyke poolshoogte heb-
bende, en den graad van den konnestand van den
gezeven dag, benevens den wyker des uurmonds aan
den koperen Meridiaan gebragt, alsmede den
verticaalcirkel aan het toppunt gehecht hebbende;
zoo draai ik de Globe, hetzij oostelyk of weste-
lyk, tot dat de wyker met het opgezeven uur
gelyk staat. Vervolgens breng ik den Vertical-
cirkel aan den graad des konnestands, en ik
zie, op welken graad, beneden aan den binnen-
sten rand des Horizonts, dezelve met zyn onder-
ste deel wijst. Deze is dan de graad van het
Azimuth ten oosten of westen

57. Vr. Hoe moet men het verschil van seizoen
aanwijken, volgens den loop der Ecliptica?

a. Dan moet men opmerken, dat, als de zon,
den 22. Maart, in het teeken des Rams komt,
de Lente begint; als zij nu ten noorden af-
wijkt en in het teeken des Kreefts komt, den
22. Junij, dan begint de Zomer; wanneer zij dan
de grootste afwijking ten noorden gehad heeft,
keert zij meder naar den Evenaar, wanneer zij
op den 22. September in het teeken der Weeg-
schaal komt, en dan begint de Herfst; maar
voorts wijkt zij zuidelyk af, tot dat ze komt
in het teeken des Steenboks, op den 22. Decem-
ber, wanneer de Winter begint; en vervolgens
keert de zon meder naar den Evenaar, tot dat
zij in den kelven is, op den 22. Maart.

58. Vr. Hoe vindt men den afstand tusschen twee
plaatsen?

a. Dan stelt men op deze twee plaatsen de pun-
ten van een passer, en deze wyde brengt men op
den Equator, of Evenaar, over, ziende hoe veel
graden er in deze wyde bevat zijn, hetgeen
de afstand tusschen twee plaatsen is; dus is
Amsterdam 19 graden van Konstantinopel af ge-
legen.

59. Vr. Hoe vindt men op elke plaats hoe laat
het is, als men het van eene zekere plaats weet?

a. Dan stelt men de plaats, waarvan men het
uur weet, onder den koperen Meridiaan, en den
wyker stelt men op het gezeven uur. Vervolgens
beweegt men de Globe, tot dat de plaats, waarvan
men het begeert, onder den koperen Meridiaan
komt, dan zal de wyker op het uurmond het uur
aanwijken, dat het op die plaats is.

60. Vr. Doch zoude men, door het verwisselen
van lengte te weten, het verwisselen van den tijd
ook niet kunnen berekenen?

a. Ja, want dewyl de zon in 24 uren eenen
cirkel op de aarde schijnt te beschrijven, zoo loopt
zij elk uur $\frac{360}{24} = 15^\circ$ af; het verschil in lengte
dus door 15 gedeeld, geeft het verschil in tijd;
dus heeft Amsterdam $\frac{19}{15} = 1\frac{4}{15}$ uur later mid-
dag dan Konstantinopel.

61. Vr. Waarom later?

a. Dewyl eene plaats, naar mate zij oostelyker
gelegen is, eerder middag heeft, omdat de zon

in het oosten opkomt.

62. Vr. Hoe onderscheidt men de inwoners der aarde, ten opzichte van hunne Standen?

a. Sommige noemt men perivoëii (omwoners), andere antivoëii (tegenwoners), en wederom andere antipodes (tegenvoeters), naar de betrekking, die zij in ligging tot elkander hebben.

63. Vr. Wat zijn de Omwoners, en hoe wijst men die op de Globe aan?

a. De Omwoners zijn die, welke wonen onder een' helfden parallel, maar onder een' Meridiaan, die er tegt diametraal tegenover is gelegen: daarom is het, dat, als het bij den eenen middag is, het bij den anderen middelnachts is. Om die op de Globe aan te wijzen, heeft men onze woonplaats maar onder den koperen Meridiaan te brengen, en dan de Globe naar het oosten of westen te bewegen, tot dat er eene lengte van 180 graden van den Eenaar gepast is door den Meridiaan, en dit zal de plaats van onze perivoëii zijn.

64. Vr. Wat zijn de Tegenwoners, en hoe kan men die op de Globe aantoonen?

a. De Tegenwoners wonen onder eenen helfden Meridiaan; maar onder tegenoverstaande parallel; waarom de eene zomer hebben als de andere winter, de eene lente, als de andere herfst hebben. Om die op de Globe aan te toonen, stelt men weder onze woonplaats onder den Meridiaan, en men telt zoo veel graden

van den Eenaar of naar het Zuiden, als wij ten noorden van denzelfven gelegen zijn of zoo veel naar het noorden, als wij ten Zuiden gelegen zijn.

65. Vr. Wat zijn de Antipodes (Tegenvoeters)?

a. De Tegenvoeters zijn zulke, die tegt tegen ons over wonen, en hunne voeten tegen de onze hebben, verschillende met ons zoowel in jaar, uur, als in dagen en nachten. Om deze op de Globe aan te wijzen, moet men naar de tegenwoners van onze omwoners zoeken, en dit zullen Antipodes of tegenvoeters zijn.

b. Over de Kaarten en derzelver gebruik.

66. Vr. Wat verstaat gij door Geographische Kaarten?

a. Geographische Kaarten zijn afbeeldingen in het klein van de oppervlakte des aardbodems, of van eenige gedeelten daarvan, op een plat vel papier. Men gebruikt ze in plaats eener Globe.

67. Vr. Heeft men ook verschillende Soorten van dezelve?

a. Ja, men heeft universele, generale, Speciale, particuliere en zeekaarten.

68. Vr. Wat is eene universele kaart?

a. Eene universele kaart is zulke eene, waar op men de geheele ronde oppervlakte der aarde afbeeldt. Deze noemt men ook Wereldkaart,

Wappemonde of Plani-Globe. Men Stelt de Aardglobe Doorgaans Voor, als of die midden doorgesneden was, en de eene helft derzelve, die men het oostelyk halfrond noemt, aan de rechterhand, maar de andere helft, die men het westelyk halfrond noemt, aan de linkerhand naast elkander geplaatst waren.

69. Vr. Wat is eene generale Kaart?

a. Eene generale Kaart is die, waarop men slechts eene der Werelddeelen ziet afgeteekend.

70. Vr. Wat verstaat men door eene Speciale Kaart?

a. Door eene Speciale Kaart verstaat men eene Koodanige, waarop een zekere Staat, het zij nu een Keizerrijk, koninkrijk of Gemeenebest (Republiek) is afgebeeld.

71. Vr. Wat noemt men eene particuliere Kaart?

a. Eene particuliere Kaart noemt men zulk eene, die slechts een gedeelte van eenig Rijk of Gewest behelst.

72. Vr. En wat is eene Zeekaart?

a. Eene Zeekaart verbeeldt de kusten van een of meer Landen, de Eilanden, Kapen, den loop van zekere Rivieren enz. Men noemt dezelve ook Waterkaarten.

73. Vr. Wat moet men bij de Kaarten in acht nemen?

a. 1. De Gewesten des Hemels.

2. Hoe men de kaart hiernaar leggen

moet.

3. Hoe men het gezigt moet richten.

74. Vr. Hoe vele Gewesten des Hemels telt men?

a. Vier Gewesten.

1. Oriens, het oosten, daar de zon des morgens opgaat.

2. Meridies, het zuiden, daar de zon des middags is.

3. Occidens, het westen, daar de zon des avonds ondergaat.

4. Septentrio, het noorden, daar de zon in den middelnacht is.

75. Vr. Hoe moet men de kaart leggen?

a. Men moet de kaart zoo leggen, dat derzelve gelegenheid met de vier gewesten des Hemels overeenkomt.

76. Vr. Hoe moet men het richten?

a. Dat men voor zich het Noorden, achter zich het Zuiden, ter rechterhand het Oosten, en ten linkerhand het Westen hebbe.

III. Hoofdstuk.

Over de aarde in het algemeen.

1. Vr. Hoe is de gedaante der aarde?

a. De aarde is bijna rond, doch aan de polen wat platachtig; Daaronder zijn er ook menschen onder ons, die men Antipodes of Tegenvoeters noemt.

2. Vr. Hoe groot is de aarde?

a. De Aarde is in den omtrek 5,400 Duitse mijlen of 7,200 uren.

3. Vr. Hoe verdeelt men de Aarde?

a. In Land en Water, dat, boven en onder den Aardbol, wonderlijk onder elkander vermengd is.

4. Vr. Hoe verdeelt men het Water?

a. In Zeeën, Meren en Rivieren. Verder heeft men nog Straten, Golven, en Baayen.

5. Vr. Wat is eene Zee?

a. Dat is die groote uitgestrektheid van Water, die den geheelen Aardkloot omringt.

6. Vr. Wat is een Meer?

a. Een Meer is eene groote uitgestrektheid van Water, midden in het land.

7. Vr. Wat is eene Rivier?

a. Die in het midden van een Land ontspringt en in de Zee uitloopt.

8. Vr. Verklaar mij verder wat eene Straat, eene Golf en eene Baai is?

a. Eene Straat is eene smalle streek van de Zee, die tusschen twee, dicht bij elkander liggende Landen loopt.

Eene Golf is een bogtige inloop van de Zee, in het Land, maar als de ingang nauwer is dan van binnen, noemt men het eene Baai.

9. Vr. Welke namen geeft men aan het Land?

a. Vastland, Eiland, Schiereiland, Landengte, Kaap, Berg en kust.

10. Vr. Wat noemt gij het Vaste land?

a. Dat is eene groote uitgestrektheid Lands,

die Verscheiden zamengesegde Landen bevat.

11. Vr. Wat is een Eiland?

a. Een stuk Lands, dat geheel met Water omringd is.

12. Vr. Verklaar mij verder wat een Schiereiland, eene Landengte, Kaap, een Berg en eene kust is?

a. Een Schiereiland is ook een stuk Lands, dat door de Zee omringd is, uitgezonderd, aan eene zijde, waarmede aan het Vaste Land gehecht is.

Eene Landengte is eene smalle streek Lands, tusschen twee Zeeën.

Eene Kaap is eene uitstekende punt Lands in Zee, die men van verre zien kan.

Een Berg is eene hoogte boven het Land of boven de oppervlakte der Aarde.

Een kust is die smalle streek Lands, die zich langs de Zee uitstrekt.

IV. Hoofdstuk.

Over de Verdeeling der Aarde.

1. Vr. Hoe verdeelt men de Aarde?

a. In vijf deelen.

1. Europa, dat het kleinste is.

2. Azië, dat het grootste is.

3. Afrika, dat het heetste is.

4. Amerika, dat het koudste is.

5. Australië, dat het onbeschaafdste is.

2. Vr. Hoe wordt Amerika nog meer genoemd?

a. De nieuwe Wereld, omdat het eerst voor Columbus drie honderd jaren, te weten in 1492, door Chris

"topfel Columbus is ontdekt; ondertusschen dient men hierbij thans ook het Vijfde Werelddeel, meestendeels door Cook en La Peyrouse ontdekt, te rekenen.

3. Vr. Welk is het vermaardste van deze vier werelddelen?

a. Azië is het vermaardste en merkwaardigste, dewijl het het eerste is bevolkt geworden. Daar is het, dat de Patriarchen en Profeten geleerd hebben. Daar is het, dat het groote Werk der Verlossing volbragt is. Van daar is het eindelijk, dat de menschen zich overal verspreid schijnen te hebben.

V. Hoofdstuk.

Over Europa.

1. Vr. Hoe is Europa bepaald?

a. Europa is ten oosten door Azië bepaald, ten zuiden door Afrika, ten westen door Amerika en ten noorden door de ijszee.

2. Vr. Hoe verdeelt men Europa?

a. In noord-, middel- en zuid-Europa.

3. Vr. Welke staten vindt men in noord-Europa?

a. Groot-Brittannië en Ierland, Denemarken, Noorwegen, Zweden, Rusland en Pruisen.

4. Vr. Welke zijn de staten in het midden?

a. Frankrijk, Zwitserland, Nederland, al de onderscheidene Duitse landen, Pruisen, Polen en Hongarij.

5. Vr. Welke zijn de staten ten zuiden van Europa?

a. De koninkrijken van Portugal en Spanje, Turijn, de Italiaansche Staten en Sicilië, en het Ottomannische Turksche Keizerrijk.

VI. Hoofdstuk.

Over de Zeeën en Eilanden van Europa.

1. Vr. Welke zijn de voornaamste zeeën in Europa?

a. 1. De Middellandsche Zee, in het Latynen Mare Mediterraneum, die tusschen de drie deelen van de oude wereld loopt.

2. De westelyke Oceaan, Oceanus Occidentalis en ook Atlanticus.

3. De Noordzee, Mare Septentrionale.

4. De Oostzee, Mare Balticum en Orientale.

5. De ijszee, Mare Glaciale.

2. Vr. Welke zijn de voornaamste eilanden van Europa?

a. Dit zijn Groot-Brittannië, Ierland, IJsland, de Balearische Eilanden, als: Majorca, Minorca, Formentera en Formentera, verder nog Sardinië, Corsica, Sicilië en Candia, en de andere eilanden van den Griekseken Archipel.

3. Vr. Hoe groot is Europa?

a. De lengte, gerekend van Portugal af tot Rusland toe, te weten tot derzelver oostelyke grenzen, is omtrent 600 duitsche mijlen, en de breedte, van het Schier-eiland Morëa tot aan den uitersten hoek van Noorwegen, is omtrent 450 mijlen.

Over de Staten in het Noorden van Europa.

I. Hoofdstuk.

Over Groot-Brittannië.

1. Vr. Waaruit bestaat Groot-Brittannië?
  - a. Uit het eigenlijke Groot-Brittannië en Ierland; die gezamenlijk door eenen Koning geregeerd worden.
2. Vr. Wat bevat het eigenlijke Groot-Brittannië?
  - a. De Koninkrijken Engeland en Schotland, die oorspronkelijk door eenen muur van elkander gescheiden waren. Deze zijn in 1707 tot één Koninkrijk vereenigd. Vervolgens is, in 1801, ook Ierland hiermede vereenigd, en de Koning noemt zich nu: Koning der Vereenigde Koninkrijken Groot-Brittannië en Ierland.
3. Vr. Welke zijn de hoedanigheden dier Land?
  - a. Engeland is een Land, waar de lucht gezond en zacht is. De grond brengt alles voort, wat tot het leven noodzakelijk is, behalve wijn en zout. Voornamelijk zijn de Engelsche Paarden, het Engelsche Pin, en de Engelsche Wol in groote achting.
4. Vr. Welk is het karakter van de Engelsche Natie?
  - a. Zij is zeer vernuftig in allerlei handwerken, vlijtig in de Letteroefeningen, ijverig in de Gods-

dienst; maar het gemeen is veelal vrij opvoerdig en met verachting voor alle andere natiën ver-vild.

5. Vr. Welke is de heerschende Godsdienst?

a. De heerschende godsdienst is, sedert de regering van Koningin Elizabeth, de voozenoemde Bischof-pelyke of Episcopale.

II. Hoofdstuk.

Over de grenzen, grootte en Rivieren van Engeland.

1. Vr. Hoe is Engeland bepaald?
  - a. Ten Zuiden is het bepaald door het Kanaal. Ten oosten door de Noordzee. Ten noorden door Schotland. Ten westen door de Iersche Zee of het kanaal van St. George.
2. Vr. Hoe groot is Engeland in het byzonder?
  - a. De lengte is 80, de breedte 46 Duitsehe mijlen; het getal der Inwoners belooft 9,343,548.
3. Vr. Welke zijn de voornaamste Rivieren van Engeland?
  - a. De voornaamste Rivieren zijn: De Theems, ter rechterhand stroomende, en zich in de Noordzee ontlustende. De Saverne, ter linkerhand stroomende, en ten westen in de Iersche Zee vallende. De Trent, boven stroomende, en in de Noordzee uitslopende.

4. Vr. Hoe wordt Engeland verdeeld?

a. In Engeland zelf en in het Prinsdom Wales.

III. Hoofdstuk.

Over de voornaamste Steden van Engeland.

1. Vr. Welke zijn de voornaamste Steden van Engeland?

a. Londen is de Hoofdstad, en eene van de grootste, bevolkste en rijkste Steden van Europa.

Zij is zamengesteld uit drie Steden. In het jaar 1802 Waren er 121,229 bewoonde en 5185 onbewoonde huizen, benevens 884,845 inwoners, behalve de Krügs- en Keelieden. Zij ligt aan de Theems, heeft onderscheidene beroemde gestichten en uitmuntende inrigtingen, en is de verblyfplaats van den Koning.

2. Vr. Welke zijn de andere aanmerkelijke Steden?

a. Liverpool, de tweede Koopstad des Rÿks, met bijna zoo veel handel als Londen, aan de rivier Mersey by de Fensche Zee, met 140,000 inwoners.

York, eene aartsbischoffelyke Stad, om trent de grenken van Schotland, met eene fraaie Domkerk.

Canterbury, niet ver van Londen, en de zetel van een vermaard aartsbisdom.

Manchester, eene zeer groote Fabrykstad in Wollen goederen, met 120,000 inwoners,

die echter geene afgevaardigden in het Parlement mag zenden
Birmingham, eene groote Fabrykstad in ijzer- en staalwaren.

De Sticca en Leede mede groote Fabrykstedes. Steler, in het Westen des Rÿks, met 40,000 inwoners.

Dover, eene bekende Havenstad aan het Kanaal.

Portsmouth, mede eene Havenstad aan het Kanaal, eene sterke Vesting.

Plymouth, insgelijks eene vermaarde Zeestad.

Bristol, eene zeer aanzienlyke Stad, met onderscheidene nuttige inrigtingen, aan den mond der Saverne.

Oxford, Van Wegens zijne Hooge School, Bibliothek, Observatorium enz. beroemd.

Cambridge, met eene Hooge School en aanzienlyke Bibliothek.

Chester, met eene Haven, dryfs handel in Kaas, en heeft twee Jaarmarkten van inlandsch Linnen.

Colchester, Van Wegens zijne Oesters bekend.

Harwich, Van waar de Paketboot naar Schotland vertrekt.

IV. Hoofdstuk.

Over Schotland.

1. Vr. Hoe is Schotland bepaald?
  - a. Ten noorden door de ijszee.
  - ten oosten door de Noordzee.
  - ten westen door de Fersche Zee.
  - ten zuiden door Engeland.
2. Vr. Welke is de voornaamste Rivier van Schotland?
  - a. De Rivier de Tay, die zich in de Noordzee ontlast en midden door het land stroomt.
3. Vr. Hoe groot is Schotland?
  - a. Deszelfs lengte is niet boven de 60, en de breedte niet meer dan 40 Duitse mijlen, en bevat 1,599,068 inwoners.
4. Vr. Welke is de Lichts- en Lands-gesteldheid?
  - a. De lucht is er koud maar gezond. De grond is er minder vruchtbaar dan in Engeland, nochtans heeft men in de laagte, langs de rivieren, goede weilanden.
5. Vr. Welke is de heerschende Godsdienst in Schotland?
  - a. De Gereformeerde of Presbyteriaansche, die niet zoo als in Engeland door Aartsbisschoppen en Bisschoppen bestuurd wordt, maar door Presbyteren.
6. Vr. En wat is het karakter der inwoners?
  - a. De Schotten zijn in twee verschillende volken verdeeld: de Hooglanders of Bergschotten, die geene broeken dragen, maar schorten. Zij spreken de oude Cettische taal, en zijn zeer goede soldaten, en de Laaglanders, wier taal veel naar het En-

gelsch gelijkt, en die het beschaafdste zijn.

V. Hoofdstuk.

Over de Voornaamste Steden en Eilanden van Schotland.

1. Vr. Welke zijn de voornaamste steden van Schotland?
  - a. Edinburg, de Hoofdstad, eene groote en Schoone Stad, met 110,000 inwoners, bij den Zeeoever van Forth. Zij ligt op of aan bergen, zoo dat er huizen van 14 verdiepingen zijn, en wordt in de Oude en in de zeer fraaie Nieuwstad verdeeld. Zij heeft eene Universiteit en beroemde geleerde gezelschappen.
  - Glasgow, de tweede stad van Schotland, heeft een Aartsbischop en eene Hooge School, gelegen aan de Clyde, en zeer veel koophandel.
  - St. Andrews, aan de Noordzee, met een naam Aartsbisdom, eene vermaarde Hooge School en eene goede haven.
  - New Aberdeen, aan den mond van de Dee.
  - Perth en Dundee, twee aanzienlijke koopsteden.
  - Stirling, eene stad, waarvan de Ponden Stirling's hinnen naam ontvingen.
  - Dimbitton, eene vaste plaats aan de Clyde, met eene goede haven.
2. Vr. Welke zijn de voornaamste Eilanden?

a. De Hebriden, ten Westen van Schotland, en de Orkades, 28 in getal, waarvan er 18 bewoond zijn, ten noorden.

VI. Hoofdstuk.

Over Ierland.

1. Vr. Welke zijn de Grenzen van Ierland?

a. Ten noorden de Schotsche zee.

• Ten oosten de Iersche zee.

Ten zuiden zoo als

Ten Westen de Westersche Zee.

2. Vr. Welke zijn voornaamste Rivieren?

a. Ierland heeft vele Rivieren; maar de voornaamste is Shannon, die van boven naar beneden loopt, en naar het Westen in den Oceaan valt.

3. Vr. Hoe groot is het Eiland Ierland?

a. Deszelfs lengte wordt gerekend op 90, en deszelfs breedte op 50 mijlen, met over de 7 millioen inwoners.

4. Vr. Welke zijn de hoedanigheden van Ierland?

a. De lucht is daar zacht en gematigd. De grond heeft schoone weilanden; waarom de veevoerkrijg de beste kostwinning der Ieren is.

5. Vr. Welk is het karakter der Ieren?

a. De Ieren zijn sterk, wel gemaakt, handig en vernuftig; maar zeer wraakgierig, waarvan zekerlyk de invloed der Roomsche Priesters, die hen tegen de Engelsche Regering opkietten,

geene geringe oorzaak is. Zij zijn dood-arm, en leven bykans alleen van aardappelen en karneemelk.

6. Vr. Welke is de heerschende Godsdienst in Ierland?

a. De Roomschegezinden, die verreweg de talrijkste zijn, hebben tegenwoordig gelijk rechten met de Episcopalen. De eerste hebben 4 Aartsbisdommen en 19 Bisdommen.

VII. Hoofdstuk.

Over de voornaamste Steden van Ierland.

1. Vr. Welke zijn de voornaamste Steden van Ierland?

a. Dublin, aan de Rivier de Liffy, is de Hoofdstad, naast Londen de grootste Stad van het Rijk, met zene Hooze School, onderscheidene nuttige inrigtingen in 210,000 inwoners.

Londonderry, ligt ten noorden, en heeft eene goede Haven.

Limerick, aan de Shannon, de Sterkste Vesting van het Eiland.

Cork, Waterport en Kimsale, drie beroemde Zeesteden, naar het zuiden aan de Westersche zee.

VIII. Hoofdstuk.

Over Denemarcken.

1. Vr. Hoe is Denemarcken besloten?

a. Denemarcken is besloten tusschen de Noord- en Oostzee, en bestaat grootendeels uit Eilanden.

2. Vr. Welke zijn de Hoedanigheden van het land?

a. De lucht, hoewel koud, is er zeer gezond, en de grond zoo vruchtbaar, dat het land zijne inwoners gemakkelijk voeden kan. En men heeft er zulk eenen overvloed van rundvee, dat men daar van niet alleen naar Holland, maar ook naar Duitschland veel uitvoert.

3. Vr. Welk is het karakter der Inwoners?

a. De Denen zijn welgemaakt, geestig en zoo beschaafd geworden, dat zij voor geene andere volken behoeven te wijken. De Vrouwen zijn schoon, welgemaakt en zeer zuinig; het getal der inwoners bedraagt 1,490,384.

4. Vr. Welke is de heerschende Godsdienst?

a. De Luthersche, onder het bestuur van zes Bisschoppen.

IX. Hoofdstuk.

Over de Voornaamste Eilanden van Denemarcken.

1. Vr. Hoe verdeelt men Denemarcken?

a. In het vaste land en de daarbij gelegene Eilanden.

2. Vr. Welke zijn de Voornaamste Eilanden?

a. Seeland, Funen en Ysland.

3. Vr. Welke zijn de Voornaamste Steden op het Eiland Seeland?

a. Kopenhagen is de hoofdstad en de verblijfplaats des konings. Zij is de zetel van een' Bisschop, en heeft een' Arsenaal, eene Akademie en verscheidene nuttige inrigtingen. Men rekent het getal der Inwoners op 83,000. De stad ligt aan de Sond. Het Eiland Osmak, tegen over haar, is door Hollanders bevolkt geworden.

Rotschild, daar der koningen begraafplaats is.

Elseneur, waar de Schepen, die door de Sond zeilen, den tol betalen moeten.

Kronenburg, vlak daarbij eene hoofdvesting, aan de Sond.

4. Vr. Welke zijn de Voornaamste Steden op het Eiland Funen?

a. Odensee, de hoofdstad van dit Eiland, in het midden, met een Gymnasium.

Nyburg, eene vesting aan de Belt en Sond.

5. Vr. Geef mij eens eene korte beschrijving van Ysland?

a. Het ligt ver ten noorden in de IJzee b' Groenland, wordt begroot op 120 Deenseke mylen in de lengte, en 50 in de breedte, en heeft om'trent 47,000 inwoners. De lucht is er zeer koud en het land onvruchtbaar. De inwoners zijn klein, doch sterk, maar worden niet oud; hun voedsel is meest gedroogde visch. Hunne taal

is de oorspronkelijke Noordsche, en zij belijden de Luthersche Godsdienst.

6. Vr. Wat is er aanmerkelijks op dit Eiland?

a. Onder anderen, de Vuurbrakende Bergen, b.v. de Hekla en verscheidene heete bronnen, zoo als de hoogspringende Geyser.

X Hoofdstuk.

Over het Vaste Land van Denemarken.

1. Vr. Waaruit bestaat het Vaste Land van Denemarken?

a. Uit het Schiereiland Jutland en het Hertogdom Holstein en Lüneburg.

2. Vr. Welke zijn de voornaamste Steden van Jutland?

a. Aarhuus, eene aanmerkelijke plaats en haven, Coldingen, eene goede stad, Wiborg en Aalborg.

Ripen of Ribe, eene goede koopstad, aan de Nibbane.

Sleswijk, eene kleine, doch goede stad, aan de Sje.

3. Vr. Welke Steden vindt men in Holstein?

a. Glückstadt, de hoofdstad.

Kiel, met eene goede haven, eene Hooge School en nuttige inrigtingen.

Altona, na Kopenhagen de grootste stad

Van het Rijk, met voornamelijk gebouwen. Ranzau, met een hof.

4. Vr. Wat bevat Lanenburg?

a. De Steden Lanenburg en Ratzenburg. Het land heeft vele meren.

XI. Hoofdstuk.

Over Noorwegen.

1. Vr. Hoe is Noorwegen bepaald?

a. Ten Zuiden door het Schagerrak; ten oosten door Zweden, en verder door de Noordzee, strekkende zich 300 mijlen ver uit.

2. Vr. Zijn er ook eenige Rivieren in Noorwegen?

a. Daar zijn geene Rivieren van aubelang, dan alleen de Glama of Glommen, die zich in de Noordzee ontlast.

3. Vr. Wat zijn de Hoedanigheden des Lands?

a. Noorwegen is aan den kant van Denemarken wel bewoond; maar naar het noorden is het kou, onvruchtbaar en weinig bewoond. Het is ook met vele bosschen vervuld, waarvan de Hollanders en Engelschen veel Scheepstimmerhout halen.

4. Vr. Welke zijn de Zeden der Noorwegers?

a. De Noorwegers zijn sterk, dapper, vrijheidslievend en rondborstig, hun getal bedraagt 949,340.

5. Vr. Welke is de heerschende Godsdienst in Noorwegen?

a. Luthersche, gelijk als in Denemarken; maar in het noorden wonen de nog ruwe Laplanders.

6. Vr. Wat hebt gij van het noordelijkste gedeelte van Noorwegen aan te merken?

a. Dat de Inwoners daar bijna een half jaar dag en een geheel half jaar nacht hebben.

7. Vr. Is het daar dan altijd donker?

a. Neen, deze lange nachten worden zoo door den helderen maneschijn, als door het noorderlicht opgeklaard.

XII. Hoofdstuk.

Over de voornaamste Steden van Noorwegen.

1. Vr. Welke zijn de voornaamste Steden van Noorwegen?

a. Bergen, dat vroeger de hoofdstad was en sterken koophandel drijft, ten westen, aan de Noordzee.

Christiana, thans de hoofdstad, in het Zuidelijk gedeelte, bij een meer van denzelfden naam, met een koninklijk slot.

Arendal, daar vele schepen getimmerd worden.

Frederikshall, eene zeer fraaie vesting, met verscheidene houtzaagmolens.

Drontheim, eene voorname stad, met eene koninklijke Maatschappij der Wetenschappen en haven.

2. Vr. Wat heeft men bij Noorwegen nog op te

merken?

a. De Kaulstroom, een draaikolk, die ten westen ligt.

3. Vr. Wie is koning van Noorwegen?

a. De koning van Zweden; doch het vrijheidlievende volk maakt zeer voor zijne voortegten, en de adel heeft er niet veel te zeggen.

XIII. Hoofdstuk.

Over Zweden.

1. Vr. Hoe is Zweden bepaald?

a. Ten noorden en westen door Noorwegen en het Kattegat.

Ten oosten door Rusland en de Bothnische Golf.
Ten zuiden door de Oostzee.

2. Vr. Hoe verdeelt men Zweden?

a. In vier deelen, als: het eigenlijke Zweden, Gothland, Nordland en Lapland, onder Zweden behorende.

3. Vr. Welke zijn de hoedanigheden des Lands?

a. Het land is zeer koud, en dus niet vruchtbaar, vooral naar het noorden. De winter duurt er negen maanden, en de zomer maar drie, doch de zee is zeer heet. Verder vindt men vele meren, gebergten, bosschen en mijnen; dus wordt er veel handel gedaan in hout, en ook nog in koper en ijzer.

4. Vr. Welk is het karakter der Zweden?

a. De Zweden zijn beleefd en welgemanierd, en zijn meestal in dapperheid en krijgskunde; maar de Lap-

landers zijn zeer onbeschwaard en afgodisch.

5. Vr. Welke is de regeringsvorm van Zweden?

a. Eene bepaalde Monarchie, erfelijk in het mannelijke geslacht. De koning kan in menig opzicht niet buiten de Landstenden.

6. Vr. Welke is de heerschende Godsdiens?

a. De Lutherische, gelijk als in Denemarken.

XIV. Hoofdstuk.

Over de voornaamste Steden van Zweden.

1. Vr. Welke zijn de voornaamste Steden van het eigenlijke Zweden?

a. Stockholm, de hoofdstad van het Rijk. Men rekent hare Inwoners op ruim 80,000. Zij ligt aan het meer Mälaren, en is gedeeltelijk op eilanden gebouwd; en van onderscheidene gelcerde Genootschappen, weldadige Gestichten, Schoone gebouwen en nuttige Fabrieken voorzien.

Upsal, eene stad met eene beroemde Hooge School, Biskopdom en Tabaksfabrieken, op den noorde-lyken oever van het helpe meer.

Nykoping, eene goede haven, aan de Oostzee.

2. Vr. Welke zijn de voornaamste Steden in Gothland?

a. Gothenburg, de voornaamste koopstad des Rijk, met aanzienlijke Fabrieken, nuttige Gestichten, en eene fraaie haven, aan het Kattegat.

Kalmar, eene beroemde haven, tegen over het Eiland Geland.

Lind, met eene Hooge School.

Malmoë, eene vesting, met goeden handel en eene nieuwe haven.

Karlskrona, eene haven voor oorlogschepen.

3. Vr. Geef mij eens eene beschrijving van de Laplanders?

a. De Laplanders zijn klein, en de meesten hebben eenen grooten mond, magere kaken, plat waken, Spits groot hoofd, roode druipende oogen, kort, recht en zwart haar, breede borst, dunnen buik en beenen; zoodat zij er niet zeer bevallig uitzien.

4. Vr. Hoe zijn zij in hunne Godsdiens?

a. Schoon de meeste Laplanders reeds het Christendom hebben aangenomen, zijn er echter nog, die vele afgoden aanbidden, onder welke voornamelijk den Donder en de Zon, aan welke laatste zij het getag over de vruchtbaarheid van dieren en planten toeschrijven. Zij maken ook veel werks van de Tooverij, bedienende zich daartoe van hunne toovertrouwen, die in eene cirkel gedaante, omtrent als een luit, uit eenen hollen boom gemaakt, en met het roode vel van een rendier overtoogen, met verscheidene Afgodsbeelden beschilderd, en met snoer van metalen ringen belegd worden. Hiermede onderzoeken zij, of hunne vangst voordeelig zal zijn, als zij op de jacht gaan; hoe hunne offers door hunne Afgoden zullen aangenomen worden, — en ook wat er op andere plaatsen gebeurt.

XV. Hoofdstuk

Over Rusland.

1. Vr. Wat is Rusland voor een Rijk, en hoe is het bepaald?

a. Rusland, van ouds Moscovië genoemd, heeft vele andere landen aan zich onderworpen, en is een der magtigste Rijken van den aardbol, daar het ten minste tweemaal zoo groot als geheel Europa is, en zich niet alleen over het geheele noorderdeel van Azie, maar zelfs tot op de kust van Ame-
rika uitstrekt.

2. Vr. Waaraan grenst het?

a. Ten noorden aan de ijs- en Witte Zee; ten oosten aan de Oostelijke Wereld-Zee; ten zuid-oosten aan Chineesche Mongolye; ten zuiden aan het Kirgisland, Tartarije, de Kaspische en Zwarte Zee, Perzië, en Turkijë, en ten westen aan Gallicië, Polen, Pruisen, de Oostzee, Zweden en Noorwe-
gen.

3. Vr. Hoe groot is dat Rijk?

a. Behalve de laatst aangewonnene landen, schat men hetzelfde op 340,000 Quadrant Mylen.

4. Vr. Welke zijn de voornaamste Rivieren?

a. De Wolga, loopende midden door het land tot in de Kaspische Zee.

De Don, stroomt daan bezijden in de Zwarte Zee.

De Dwina, noordwaarts naar de Witte Zee.

De Duna, Dnieper en de Bog, benevens onderschei-
dene kanalen, welke nog vermeerderd worden.

5. Vr. Hoe is de lucht en Landsgesteldheid?

a. De lucht is er, vooral ten noorden, waar het Vol Sneeuw, moerassen, en eene Wildernis is, zeer koud, maar in het zuiden, waar het land ook vruchtbaar is, is de lucht veel gematigder.

6. Vr. Welk is het karakter der Russen?

a. De Russen waren eertijds zeer ruw en onbeschaafd, maar door de onvermoeide vlijt van den grooten Czaar, PETER den eersten, zijn zij veel verbeterd. Zij zijn even bekwaam als eenig ander volk, om wetenschappen en kunsten te beoefenen, en de beschaving neemt er dagelijks toe.

7. Vr. Welke is de regeringsvorm in Rusland?

a. Het is een onbepaald Keizerrijk, erfelijk in de mannelijke en vrouwelijke linie.

8. Vr. Welke godsdienst belijdt men in Rusland?

a. De Grieksche godsdienst, onder het bestuur van eenen Patriarch, maar men duldt er voorts bijkans alle andere gezindheden.

XVI. Hoofdstuk

Over de verdeling en voornaamste steden van Rusland.

1. Vr. Hoe verdeelt men Rusland?

a. Het gevoeglijkste in Europeesch en Aziatisch Rusland, welke te zamen in een groot aantal go-
vernementen verdeeld zijn.

2. Vr. Welke zijn de voornaamste Steden van Euro-
pisch Rusland?

a. St. Peterburg, aan den Finlandsche Zeeboezem,
eene groote handelstad, de tegenwoordige hoofdstad
van Rusland, door PETER den Grooten gesticht,
met bijna 300,000 inwoners.

3. Vr. Kent gij er nog meerden?

a. Moskow, aan de rivier de Moskwa, voor dat
zij in brand gestoken werd, op Londen en Constan-
tinopel na, de grootste stad van Europa, met
zeer prachtige gebouwen, onderscheidene nuttige
gestichten, en wel 250,000 inwoners.

Toula, eene stad met eene zeer groote Ge-
weefabriek.

Kalouga, eene aanzienlijke stad in het Zuiden.

Novograd, voormaals eene zeer aanzienlijke stad, bij
het meer Ilmen.

Smolensk, eene oude vesting, aan den Dnieper.

Archangel, eene wijlberovende koopstad, aan de
Witte Zee, met 10,000 inwoners.

4. Vr. Welke zijn de verdere voorname Steden?

a. Riga, eene groote, rijke en sterke koopstad,
aan de Oostzee, met 30,000 inwoners.

Reval, eene rijke koopstad, aan den Finlands-
sche Zeeboezem, met eene goede haven.

Pernau, met eene Hooge School en haven,
aan eenen inham aan de Oostzee.

Sleutelburg, eene schoone vesting, aan het
meer Ladoga.

Wyburg, een grensvesting, aan de Finlandsche

golf

Abo, de hoofdstad van Finland, met een' Lü-
therschen Bisschop, eene Hooge School, vers-
cheidene fabrieken, en 12,000 inwoners;
in 1827 is de stad verbrand.

Nystad, met eene goede haven, aan den Bo-
thnischen Zeeboezem.

Odessa, eene nieuwe, doch zeer rijke koopstad, met
eene aanzienlijke haven, in het Zuiden aan
de Zwarte Zee.

5. Vr. Welke landen behooren er nog aan Rusland?

a. Russisch Lapland, dat voor het grootste gedeelte
onbekend en van weinig belang is.

De Ukraine, een der vruchtbaarste landen van Eu-
ropa.

Het krimische Schiereiland, of kleine Tartarije.

Het land der Donsche Kozakken.

6. Vr. Welke Steden bevat Aziatische Rusland?

a. Astrakan, eene zeer aanzienlijke koopstad, aan
de Wolga.

Saragow, mede aan de Wolga, eene voorname koop-
stad.

Kasan, eene goede koopstad, met verscheidene
nuttige inrigtingen.

Tobolsk, aan de Tobol, eene aanzienlijke koopstad,
vooral in Peltenjen.

Jekatsk, op Tobolsk na, de voornaamste koopstad
in Siberien.

7. Vr. Heeft Rusland ook bezittingen in Amerika?

a. Ja, doch die bezittingen meermalen eigenlijk aan
Russische kooplieden.

XVII. Hoofdstuk.

Over Polen.

1. Vr. Behoort Polen ook niet aan Rusland?

a. Ja, het is een afzonderlijk koninkrijk, waarvan de Russische keizer altijd koning is. Dit is echter niet het oude Polen, dat veel uitgestreker was, en waarvan Rusland, Pruisen en Oostenrijk achtereen, volgens geheele stukken hebben aan zich getrokken, zoo als Rusland Litthouwen, Podoliën en Volhynië, Pruisen het zoogenaamde Poolsch Pruisen, en Oostenrijk-Gallicie, Het tegenwoordige koninkrijk Polen heette, van 1806 tot 1814, het Groot-Hertogdom Warschau. Alleen bestaan de stad Krakau en haar grondgebied op zich zelve, onder bescherming der drie Mogendheden.

2. Vr. Is die stad van onafhankelijk?

a. Ja, zoo als gansch Polen voorheen was. Zij bevat 24,000 Inwoners, 72 kerken, en eene Hoogeschool. Zij heeft een Roomschegetindten Bischof, en in hare nabuurschap uitnemende zoutmijnen, die aan Oostenrijk toebehooren.

3. Vr. Welke zijn de hoedanigheden des Lands?

a. De lucht is er vrij gematigd, en het weder bestendig. De winter is er soms heel streng. De grond is veelal zeer vruchtbaar. Men houdt er veel vee, en bijen.

4. Vr. Men zal er dus veel honig vinden?

a. Ja, en er wordt veel mee gemaakt en gedronken, maar er groeit ook veel koren, groente, vlas en hennip, en er zijn groote bosschen, waarin men vele beeren vindt.

XVIII Hoofdstuk.

Over het volk, de regering en de steden van Russisch en Pruissisch Polen.

1. Vr. Is het volk van Polen niet bedreest voor de beeren?

a. Neen, het jaagt ze op de vlucht, of doodt ze, of vangt ze, als zij jong zijn, en reist er mede rond. Het is geen heel kindelijk, maar een dapper volk, dat vooral uitsluitende huizers oplevers, en zijne vrijheid sterk verdedigd heeft.

2. Vr. Hoe wordt het nu geregeerd?

a. De Russische Polen maken een afzonderlijk koninkrijk uit, dat gansch anders dan Rusland, geregeerd wordt, en vele vrijheden behoudt.

3. Vr. Van welke godsdienst zijn de Polen?

a. Met al Roomschegetind. De Roomsche godsdienst was er tot dus ver de heerschende, maar men duldt er alle godsdiensten. Een groot gedeelte, der bevolking bestaat uit Joden.

4. Vr. Wat zijn de voornaamste steden van Russisch Polen?

a. Warschau, aan den Weichsel, is de hoofdstad, en heeft vele paleizen, kerken, en andere gestichten, en 74,000 Inwoners. Over de rivier ligt

De voorstad Prag, waar de Russen eenmaal een vreeslijk bloedbad aantigden.

XIX Hoofdstuk.

Oder Pruiszen.

1. Vr. Hoe is Pruiszen bepaald?
  - a. Ten noorden door Rusland en de Oostzee.
Ten oosten door Polen.
Ten Zuiden door het kelpde land.
Ten Westen door Pruisch Pommeren.
2. Vr. Hoedanig is de grond en luchtgesteldheid?
  - a. De grond is hier en daar moerassig, doch veelal van den kelpden aard als die van het naburige Polen, en vruchtbaar. Er zijn zeer vele meren.
3. Vr. Welke Rivieren en Zeeboezems vindt men er?
  - a. De Weichsel, Niemen en Pregel loopen door Pruiszen in Zee. Andere kleinere rivieren bevochtigen het almede, en de Zeeboezem, het Frische Haff en Kurische Haff loopen landwaarts in.
4. Vr. Wat is de heerschende Godsdienst?
  - a. De Lutherische, maar men vindt er lieden van vele andere Godsdiensten, bijzonderlijk Doopsgezinden, en de Koning tracht thans de Hervormden en Lutherischen in één kerkgenootschap te vereenigen.
5. Vr. Hoedanig is de regeringsvorm?
  - a. Eenhoofdig, en in beide geslachten erfelijk. De Koning heerscht tevens niet slechts over een deel van Polen, maar ook over een groot deel van Duitschland,

tot zelfs aan Frankrijk toe.

6. Vr. Hoe wordt het land verdeeld.

a. In Oost- en West-Pruiszen, onder welke laatste gedeelte Bromsberg begrepen is. Voor den Vrede van Tilsit, in 1807, had men nog een nieuw Oost-Pruiszen, en een Zuid-Pruiszen, uit veel grootere deelen van Polen bestaande, dan Pruiszen thans bezit. Thans behoort nog het Groot-Hertogdom Posen tot Pruiszen.

7. Vr. Welke zijn de voornaamste Steden?

a. Koningsbergen aan de Pregel, met vele voorname Gebouwen, Scholen, Fabriken, en 60,000 Inwoners.

Tilsit, aan de Niemen, met 9,000 Inwoners.

Memel, met eene goede haven, Scheepstimmerwerf, Ven, en 5,400 Inwoners.

Elbing, in West-Pruiszen, met Fabriken, eenen Goeden handel, en 18,000 Inwoners.

Grudentz, aan den Weichsel, met eene nabijgelegen Vesting van den kelpden naam, wordt op 6,000 Inwoners begroot.

Dantzic, aan den Weichsel, onlangs nog zulk eene Vrije Stad, als Krakau thans is, drijft eenen sterken handel, en heeft wel 50,000 Inwoners.

8. Vr. Wat zijn de voornaamste Steden van Pruisch Polen?

a. Posen, aan de Wartha, met 24 kerken, vele Fabriken, veel koophandel, en 18,000 Inwoners, waaronder vele Joden zijn.

Bromberg, aan de Brahe, heeft verscheidene Fab.,
rijken, en ruim 4,000 Inwoners.

9. Vv. Waartoe behooren de nog niet uitdrukkelijk
vermelde Staten des Konings van Pruisen?

a. Met al het overige Duitschland tot het
midden van Europa, dat thans moet worden be-
schreven.

Over de Staten in het midden van Europa

I. Hoofdstuk.

Over Duitschland.

1. Vv. Aan welke landen grenst Duitschland?

a. Ten noorden aan de Oostzee, aan Denemarken,
en aan de Noordzee?

Ten oosten aan Pruisen, Polen en Hongarije.

Ten zuiden aan Italië en Zwitserland.

Ten westen aan Frankrijk en Nederland.

2. Vv. Welke zijn de voornaamste rivieren van Dui-
tschland?

a. De Rijn, die in Zwitserland ontspringt, Frank-
rijk van Duitschland scheidt, door een deel van
dit laatste land, en vervolgens door Nederland loopt.

De Donau, die in Duitschland ontspringt, en
door een deel van hetzelfde naar Hongarije
loopt.

De Oder, die door Silesie en Brandenburg naar
de Oostzee stroomt.

De Elbe, die Boheme en gansch Duitschland
dwars doorsnijdt, en zich in de Noordzee
ontlast.

De Wezer, die in dezelfde Zee uitloopt.

De Main en Moetzel, die zich in den Rijn werpen.

3. Vv. Welke zijn de hoedanigheden des lands?

a. Het is aan den Zeekant genoegzaam vlak, maar
elders bergachtig, heeft hier en daar goede mijnwer-
ken en Wyngaarden, is genoegzaam houtrijk, bevat
veengrond, en in de rivieren veel visch, en voorts
veel oee en wild, wordt over het geheel wel be-
bouwd, en is dan niet onvruchtbaar.

4. Vv. Welk is het karakter der Duitschers?

a. De Duitschers zijn in het gemeen goede, dappere
Soldaten. Zij beminnen de kunsten en Wetenschappen,
en zijn zeer naarstig, eerlijk in hunne hande-
lijken, beleefd omtrent hunne meerderen, maar
ook trotsch jegens hunne minderen.

5. Vv. Welk is de heerschende Godsdienst van Dui-
tschland?

a. De Roomschen, Hervormden en Lutherischen
hebben er gelijke regten. De Joden worden ge-

duld, doch werden vroeger zeer verdrukt. Hier en daar heeft men Doopsgezinden.

6. Vr. Hoe wordt Duitschland geregeerd?

a. Door een aantal Souvereine Vorsten, onder welken het land verdeeld is; uitgezonderd, dat het met vier Duitse Steden eveneens gelegen is, als met het Poolse Krakau.

II. Hoofdstuk.

Over het Duitse Verbond.

1. Vr. Waarom begrijpt men een land, dat meeren deels onder een aantal Souvereine Vorsten verdeeld is, onder den gemeenschappelyken naam van Duitschland?

a. Omdat het volk derselbe natie is, maakt en derselbe taal spreekt, voorts omdat deszelfs deelen door een onderling verband nauwt vereenigd zyn tot handhaving van de algemeene buiten- en binnenlandsche veiligheid, en de onafhankelykheid en onschendbaarheid der Duitse Staten, en welken einde er van wegen de gezamenlyke Vorsten en Steden een Landdag te Frankfort gehouden wordt.

2. Vr. Hoe is die Landdag ingerigt.

a. Deszelfs Leden brengen zeventien stemmen uit. Eenige Vorsten hebben elk eene stem, wederom anderen gezamenlyk eene; Zoo als de vier vrije Steden gezamenlyk ook slechts eene stem uitbrengen.

3. Vr. Welke Vorsten hebben elk eene stem?

a. De Keizer van Oostenryk, die voorheen Keizer

van Duitschland was, en wiens afgevaardigden steeds op den Landdag voorzitten.

De Koning van Pruisen voor zijne Duitse Landen. De Koningen van Beieren, Saksen, Hanover en Württemberg, elk voor zijne gezamenlyke Staten.

De groot-Hertogen van Baden en Hessen-Darmstadt, en de Keurvorst van Hessen-Kassel.

De Koning van Denemarken wegens Holstein, dat tot Duitschland behoort.

De Koning der Nederlanden wegens Luxemburg, uit hoofde van welks bezit zijne Majesteit medelid van het Duitse Verbond is.

4. Vr. Dus hebben de laatstgenoemde Vorsten op den Landdag even veel invloed als de eerstgemelde?

a. Ja, maar op eene algemeene vergadering, waar de vier Steden elk eene stem hebben, brengen onze Koning, die van Denemarken, en de Vorsten van Hessen-Kassel, Hessen-Darmstadt en Baden, elk drie, en de vijf eerstgenoemde Koningen elk vier stemmen uit, even als de Keizer van Oostenryk.

5. Vr. Heeft die Keizer dan niets boven de vijf Koningen vooruit?

a. Niets, dan het enkele voorzitterschap; en de Koning van Pruisen boven die van Beieren, Saksen, Hanover en Württemberg, niets ter wereld, ofschoon zijne Duitse Staten veel grooter zyn, dan de Koninkrijken der anderen.

III. Hoofdstuk.

Over het oostelijke Pruisische Duitschland.

1. Vr. Hoe laat Pruisische Duitschland zich gevoelig verdeelen?

a. In een oostelijk en een westelijk gedeelte; welke deelen door het Meklenburgsche, Hanoversche, Brandenbursche en Hessische van elkander gescheiden worden.

2. Vr. Waaruit bestaat het oostelijke gedeelte?

a. Uit vier groote Provinciën: Brandenburg, Pommeren, Silesië en Saksen.

3. Vr. Welke zijn de voornaamste Steden?

a. Berlijn, aan de Spree, de Hoofdstad van het gansche Rijk, met 200,000 Inwoners, vele Paleizen, kerken, en andere voortreffelijke Gebouwen, vele Fabriken, eene sterke Bezetting, eene groote Hooge School, en eenen levendigen handel.

Potsdam, met Paleizen en 36,000 Inwoners.

Brandenburg, aan de Havel, met 12,000 Inwoners.

Frankfort, aan den Oder, met 10,000 Inwoners.

Stettin, in Pommeren, aan den Oder, met 22,000 Inwoners, vele Fabriken en veel handel.

Preslau, in Silesië, aan den Oder, met 60,000 Inwoners, zeer vele Fabriken en veel handel.

Schweidnitz, mede in Silesië, eene sterke Vesting.

Reichenbach, eene welvarende Fabriekstad.

Glogau, aan den Oder, eene sterke Vesting.

4. Vr. Welke Steden in het Saksische?

a. Goerlitz, in de Opper-Lausnitz, met 8,000 Inwoners.

Guben, in de Neder-Lausnitz, met 5,000 Inwoners.

Cotbus, dat met zijn grondgebied reeds lang Pruisisch was.

Torgau, aan de Elbe, eene sterke Vesting.

Wittenberg, aan de Elbe, weleer met eene Hooge School, waarop de Hervorming begonnen is, thans eene Vesting.

Eisleben, Luthers geboorteplaats, met mijnwerken in de nabijheid, en 5,000 Inwoners.

5. Vr. Welke Verdere Steden?

a. Magdeburg, aan de Elbe, met eene sterke Vesting en rijke handelstad, met 26,000 Inwoners.

Halle, met eene Hooge School, een zeer beroemd weeshuis, en 20,000 Inwoners.

Quedlinburg, met 12,000 Inwoners, en Fabriken.

Halberstad, met 12,000 Inwoners.

Erfurt, met eene Hooge School, 17,000 Inwoners, en een vrij uitgestrekt grondgebied.

IV. Hoofdstuk.

Over het Westelijke Pruisische Duitschland.

1. Vr. Wat bezit Pruisen in het Westen van Duitschland?

a. Het geheele land tusschen de Eems en de grenzen van Frankrijk, aan beide zijden den Rijn,

besattende de Provinciën Westfalen, Gulik, kleef en Berg, en het groot-Hertogdom van den Nederrijn.

2. Vr. Welke zijn de voornaamste Steden in Westfalen?

a. Paderborn, met eene Hooge School, en 5,000 Inwoners.

Minden, voorheen eene Vesting, met 7,700 Inwoners.

Bielefeld, met vele Fabrieken, en 6,000 Inwoners.

Munster, met eene Hooge School, eenige Fabrieken, en 25,000 Inwoners.

Dortmund, eene Fabrijkstad, met 6,000 Inwoners.

Iserlohn, eene bloeyende Fabrijkstad met ijzerwerken, die iets kleiner is.

Lipstadt, eene Vesting, aan de Lippe.

Arensberg, in het eigenlyke Hertogdom Westfalen.

3. Vr. Welke Steden bevat Bergsland?

a. Dusseldorp, aan den Rijn, met 20,000 Inwoners, eenige voorname gebouwen en Fabrieken, en een zeer bekoorlyken hoftuin. Voorheen was hier de wereldvermaarde Galerij van Schilderstukken, die thans naar München verlegd is.

De vermaarde Fabrijkstad Elberseld, met 11,000 Inwoners, aan de Wupper, die, anderhalf of twee uren verre, niets dan welverande Fabrijkgebouwen bespoelt.

Solingen, met messen- en Degenfabrieken, die tot in het hart van Afrika verkonden worden, en 8,000 Inwoners.

Duisburg, aan den Rijn, met handel.

4. Vr. Welke Pruisfische Steden liggen er nog al

meer aan en langs den Rijn?

a. Metel, eene sterke Vesting, met 7,000 Inwoners. Rees, Emmerik, en kleef, met zeer bekoorlyke omstreken, dat 4,000 Zielen heeft.

De vermaarde Fabrijkstad Crefeld, met 15,000 Zielen.

De aloude Fabrijk- en koopstad Keulen, met vele voorname gebouwen, en 50,000 Inwoners.

Bonn, met een fraai Paleis, eene beroemde Hooge School, en 9,000 Inwoners.

Koblenk, eene Fabrijkstad, met 10,000 Inwoners.

Hier valt de Moesel in den Rijn.

5. Vr. Wat bezit Pruisfen hieromstreeks nog meer?

a. Kreutznach, aan de Nahe, met 5,000 Inwoners.

Trier, aan de Moesel, met fraaie gebouwen, Fabrieken, handel in Wijn en hout en 10,000 Inwoners.

De vermaarde Fabrijksteden Schleiden, Harmedy, Eupen, Montjoie, Buntscheit, Stolberg, enz.

De Gulikische Fabrijksteden Euren en Gulik, van welke de laatste eene Vesting is.

Aken, met deszelfs Baden, en 27,000 Inwoners, welker Fabrijkwerken in lakens alom bekend is.

V. Hoofdstuk.

Over het Koningryk Hanover.

1. Vr. Waardoor is het Koningryk Hanover bepaald?

a. Ten noorden door de Elve en de Noordzee.

Ten oosten door het oostelijke gedeelte van Pruis-
sisch Duitschland en het Brunswijksche.

Ten zuiden door het Hessische en het westelijke
gedeelte van Pruisisch Duitschland.

Ten westen door de Nederlanden.

2. Vr. Welke landen bevat dit koningrijk?

a. Het voormalige Hanoversche, Hildesheim, Osnabrug,
een deel van het Münstersche en van Lingen, het Ben-
themsche en Oostvriesland.

3. Vr. Wie bezit dit koningrijk?

a. De koning van Groot-Brittannië en Ierland,
als een bijzonder eigendom van hem en zijn huis,
uit hoopde van 't welk hij medelid van het Duitsche
Verbond is.

4. Vr. Welke zijn de voornaamste Steden?

a. Hanover, aan de Leine, met 24,000 Inwoners,
en fraaie luistsloten in de nabijheid.

Goettingen, ook aan de Leine, met eene wereldberoemde
de Hooge School, en 11,000 Inwoners.

Lünenburg, met fraaie kerken, torens, meer aan-
dere gebouwen en 12,000 Inwoners.

Celle, aan de Aller, met 6,000 Inwoners.

5. Vr. Welke voornaamste Steden vindt men er verder?

a. Hildesheim, de hoofdstad van een voormalig Bis-
dom, met eene groote Hoofdkerk, en 12,000 Inwo-
ners.

Goslar, met Mynwerken, Brouwerijen, en ruim 5,000
Inwoners.

Hamelu en Njenburg aan de Weser, voorheen

Sterke Vestingen.

Cüschaven, aan de Noordzee, eene Havenstad.

Emden, aan den Dollart, eene vermaarde koop-
stad van ruim 11,000 Inwoners.

Quakenbrug, aan de Haze, met 8,000 Inwoners,
eene Fabrikstad, even als

Osnabrug, ook aan de Haze, met 7,000 Inwo-
ners.

VI. Hoofdstuk.

Over Brunswijk, Hessen-kassel en Darmstadt.

1. Vr. Wat verstaat gij door het Brunswijksche?

a. Een Hertogdom, dat ten oosten van het grondgebied
van Hildesheim ligt, en eenen afzonderlyken Vorst
heeft, die op de algemeene Vergadering van het Dui-
tsche Verbond twee stemmen uitsprekt.

2. Vr. Welke zijn de voornaamste Steden?

a. Brunswijk, aan de Ocker, met fraaie gebouwen,
vele Fabrieken, en 28,000 Inwoners.

Wolfenbützel, ook aan de Ocker, met eene ver-
maarde Boekery, en 50,000 Inwoners.

Helmstad, met 4,000 Inwoners.

3. Vr. Wat is er noemens het Hessische op te
merken?

a. Het is tweederlei. Aan het Hanoversche
paalt het gebied van den Vorst van Hessen-kassel,
voorheen Landgraaf, en een der Keurvorsten, die
een keizer voor het Duitsche Rijk plegen te kiezen.

4. Vr. Welke zijn de voornaamste Steden?

- a. Kassel, aan de Fulda, met een fraai Paleis, een tweede in de nabijheid, heerlijke Waterwerken, vele fraaie gebouwen, vele Fabrieken, en 20,000 Inwoners.
  - Marburg, aan de Lahn, met eene Hooge School, en ruim 6,000 Inwoners.
  - Schmalkalden, in het Hennebergsche.
  - Hanau, aan de Main, met 13,000 Inwoners, en eene Nederduitsche Gereformeerde Gemeente.
5. Vr. Wat bezit de Vorst van Hessen-Darmstadt?
- a. Darmstadt, met 10,000 Inwoners, eene beroemde Tangschool, een Vorstelijk Slot, en een vermaard Exercitie-huis, dat 319 voet lang, 157 voet breed en 83 voet hoog is.
  - Giessen, aan de Lahn, bij Marburg, met eene Hooge School, en 4,500 Inwoners.
  - Friedberg, bij Hanau, in het graafschap Katzenelbogen, aan den Rijn.

VII Hoofdstuk.

Over Meklenburg, Nassau en Baden.

1. Vr. Hebt gij niet van het Meklenburgsche gesproken?
- a. Ja. Daardoor versta ik de Staten der Vorsten van Meklenburg-Schwerin en Meklenburg-Strelitz, die, even als de Vorsten van Brunswijk en Nassau, op de algemeene Vergadering van het Duitsche Verbond twee Stemmen uitspreken.
2. Vr. Wat bevat dat Meklenburgsche?

- a. Een Vrij uitzgestrekt land, tusschen Holstein en Pommeren, aan de Oostzee, en daarin de Steden: Schwerin, met een Vorstelijk Slot, en 10,000 Inwoners.
  - Ludwigslust, met een fraai Slot en Park.
  - Rostock, met eene Hooge School, vele Fabrieken, veel Keekhandel, en 13,000 Inwoners.
  - Wismar, met eene goede haven, en 9,000 Inwoners.
  - Strelitz, met een Vorstelijk Slot.
3. Vr. Wat bezit de Vorst van Nassau?
- a. Hij is Hertog van Nassau-Weilburg, en het meerendeel vier andere Nassausche landen, welke door den Koning der Nederlanden aan den Koning van Pruisen afgestaan zijn geworden, en van welke de laatste, genaemde Monarch slechts het graafschap Siegen voor zich behouden heeft. Hij is van Moeders zijde ten naauwste aan het regerende Huis der Nederlanden verwant. Hij resideert veelal te Biberich; en men vindt in zijn Schoone land de vermaarde gezondheidsbron, genaemd van Wisbaden.
4. Vr. Wat bezit de groot-Hertog van Baden?
- a. Een Schoon land, ten oosten van de Rhenen, dat zich van het Darmstadsche tot aan Zwitserland uitstrekt, en voorts nog eenig nabijgelegen land, aan Weerdanten van het meer van Constantz, welk alles gezamenlijk 342,000 Inwoners gerekend wordt te bevatten.
5. Vr. Welke zijn de voornaamste Steden?
- a. Karlsruhe, de Hofstad, waargenijns in een bosch aangelegd, met fraaie gebouwen, nutte gestichten,

- eenige Fabriken, en 9,000 Inwoners.
 Baden, dat den naam aan alles geeft, en zelf
 zijnen naam van zijne heilzame warme ba-
 „den ontleent.
 Mannheim, aan den Neckar en Rijn, eene allerfraai-
 „ste Stad, met Fabriken, handel, en 21,000
 Inwoners.
 Heidelberg, aan den Neckar, met eene Hooge Sch-
 „ool, een oud Slot op een berg, fraaie Gebou-
 „wen, Fabriken en 10,000 Inwoners.
 Oud Breisach, aan den Rijn, tegen over Nieuw
 Breisach, en ouderlings hoofdstad, van Brisgau.
 Freyburg, met eene Hooge School.
 Ueberlingen, Lindau, aan het meer van Constan-
 „tz.

VIII. Hoofdstuk.

Over Württemberg en Saksen.

1. Vr. Hoe vele Inwoners bevat het Koninkrijk Würt-
 „temberg?
 a. Met al, wat aan hetzelfde onderhoorig is, ruim
 1,000,000. Maar er behooren onder hetzelfde vele
 afzonderlijke Vorsten en Graven, wier Landen, te
 gelyk met des Konings eigen Land, in 12 kreitsen
 zijn afgedield.
2. Vr. Welke Steden zijn er meest opmerkenswaardig?
 a. Stutgard, de hoofdstad, met een koninklyk
 Slot, andere fraaie Gebouwen, Fabriken, en 20,
 000 Inwoners.

- Ludwigsburg, met een Paleis, en 4,000 Inwoners.
 Esslingen, met fraaie Gebouwen, en 5,200 Inwo-
 „ners.
 Tübingen, met eene Hooge School, en 5,700 In-
 „woners.
 Reutlingen, met Fabriken, en 7,500 Inwoners.
 Gmünd, met fraaie Gebouwen, en Fabriken.
 Heilbron, met veel handel.
3. Vr. Is het Koninkrijk Saksen niet teer ver-
 „kleind?
 a. Ja, maar het overblijvende bevat evenwel nog
 meer dan 1,000,000 Inwoners, en is wel het berg-
 „achtigste, doch tevens het rijkste gedeelte, door Myn-
 „werken, Fabriken, en handel.
  4. Vr. Welke zijn de voornaamste Steden?
 a. Dresden, de heerlyke hoofdstad, aan de Elbe, over
 welke hier eene fraaie brug ligt. De Stad ligt in de
 schoonste oorden, heeft verscheidene Paleizen, Kunst-
 „verzamelingen, vele Fabriken, 60,000 Inwoners, en op
 kekeren afstand het schoone Lustslot Pilnitz, ook aan
 de Elbe.
 Leipzig, met 32,000 Inwoners, vele Fabriken, eene
 beroemde Hooge School, en zeer vermaarde Jaar-
 „markten, of Messen, die men van Wijd en Zijd
 bezoekt.
  5. Bautzen, in de Opperlausnitz, met vele Fabriken,
 en 10,000 Inwoners.
  5. Vr. Welke Steden van aanbelang bezit de Koning
 van Saksen voorts nog?
 a. Meissen, aan de Elbe, waar de eerste Europeesche

- Porseleinfabriek werd opgericht, met 6,000 Inwoners.
- Grimma, aan de Sülde, met Fabrieken, Verwenrijen, en eene fraaie Drukkerij.
- Freiberg, met Zilvermijnen, eene Akademie voor de Mijnwerkers, Galonfabrieken, en 9,000 Inwoners.
- Chemnitz, met Fabrieken, en 10,000 Inwoners.
- Schneeberg, met Fabrieken, Zilvermijnen in de nabijheid, en 4,400 Inwoners.

IX. Hoofdstuk.

Over de Saksische en andere kleinere Vorsten.

1. Vr. Wat bezit de Hertog van Oldenburg?
  - a. De Vorstendommen Oldenburg en Delmenhorst, ten oost, ten van Oostvriesland, welke nietnemend Schoone paarsden opleveren, en voorts het aangrenzende Feterland. Oldenburg heeft een fraai Vorstelijk Slot, en 4,000 Inwoners.
2. Vr. Wat bezit de Groot-Hertog van Saksen-Weimar?
  - a. Weimar, met een Vorstelijk Slot, en 8,000 Inwoners.
  - Fena, met eene Hooge School, en 7,000 Inwoners.
  - Eisenach, met het Slot Wartburg, waarop Lúther den Bijbel vertaald heeft, 8,200 Inwoners, enz.
3. Vr. Welke kleine Vorsten heeft men nog?
  - a. Saksen-Coburg, Saksen-Kilderbunghausen en Meiningen, en Schwartzburg-Reussing.

X. Hoofdstuk.

Over het koninkrijk Beieren.

1. Vr. Wat valt er noemens het koninkrijk Beieren op te merken?
  - a. Dat hetzelfde veel grooter is, dan die van Saksen en Württemberg, en zelfs dan dat van Hanover. Het bestaat uit de Lech-, Opper- en Neder-Donau-, Isar- en Rijn-kreitsen.
2. Vr. Welke zijn de voornaamste Steden?
  - a. München, de hoofdstad, aan de Isar, met 48,000 inwoners, zeer vele mitte Gestichten, aantikienlijke Fabrijken, en fraai Paleis in de Stad, en een ander in de nabijheid.
  - Landshut, ook aan de Isar, met een Paleis, eene Hooge School, en bykans 8,000 inwoners.
  - Passau, aan den Xamenloop van de Inn en den Donau, met 2 kasteelen, en 9,000 inwoners.
  - Braunau, eene Vesting, aan de Inn.
  - Salzburg, met een Kasteel, een Paleis, en 18,000 Inwoners.
  - Berchtesgaden, met een Kasteel, en 3,000 Inwoners.
3. Vr. Is dit al het voornaamste?
  - a. Verre van daar. Beieren bevat nog Regensburg, aan den Donau, met eene oude Brug van 1090 Schreden lengte, vele Fabrieken, en 20,000 inwoners.
  - Neurenberg, aan de Pegnitz, met velerlei Fabrieken, zeer veel handel, en 30,000 inwoners.
  - Eichstadt, aan de Altmühl, met 7,000 inwoners.
  - Augsburg, met vele mitte Stichtingen en Fabrieken, veel handel en 36,000 inwoners.
  - Memmingen, eene koopstad, van 7,000 inwoners.

4. Vr. Bevat Beieren nog al meer zulke Steden?
- a. Men vindt er ulm, aan den Donau, met veel Vaart op die rivier, en 12,000 Inwoners.
Nördlingen, eene koopstad, met 7,000 Inwoners.
Anspach, met een Vorstelijk kasteel, en 12,000 Inwoners.
Würzburg, aan den Main, met een Paleis, eene Hooge School, vele Fabriken, en 22,000 Inwoners
Aschaffenburg, met een Paleis.
Bamberg, met een Paleis, en 20,000 inwoners.
Baireuth, met nagenoeg 10,000 Inwoners.
Erlangen, met eene Hooge School, en 9,000 inwoners.

XI. Hoofdstuk.

Over de vier vrije Steden van Duitschland.

1. Vr. Waren eenige der Beiersche Steden voorheen niet vrij?
- a. Ja, zoo als Augsburg, Neurenberg, Regensburg, Memmingen, en meer andere niet opgenoemde koopsteden en Stadjes. Zij verlieten intusschen weinig daarbij, dat zij onder het vaderlijke bestuur des Konings van Beieren verkeeren, en niet meer, zoo als vier andere Steden van Duitschland, op zich zelven staan.
2. Vr. Welke zijn die vier Steden?
- a. Frankfort, Bremen, Lübek, en Hamburg.
3. Vr. Wat valt er noemens Frankfort aan te merken?
- a. Men onderscheidt het van Frankfort aan den Oden, door den naam van Frankfort aan den Main, welke het van den rivier ontleent, die deze stad bespoelt.

Zij heeft over dezelve eene brug van 400 Schreden, die haar met de voorstad Sachsenhausen, welke voorname, lijk door Joden bewoond wordt, vereenigt. Zij bevat ruim 46,000 Inwoners, drijft veel handel, vooral op de beroemde Jaarmarkten, of Schifpen. De Duitische Landdag, welke er gehouden wordt, heeft hare bevolking doen toenemen.

4. Vr. Ligt Bremen ook aan eene rivier?

a. Ja, aan de Weter, op eenigen afstand van dezelver mond. Deze stad ontvangt langs die rivier vele goederen uit kee, en verkent ke, langs dezelve rivier, Duitschland in. Zij had in 1803 nagenoeg 35,000 Inwoners.

5. Vr. Waan ligt Lübek?

a. Aan de Trave, aan Welker mond Travemünde voor deze stad ten haven verstrekt. Zij pleeg onder de zoogenoemde Hankesteden den eersten rang te bekleeden, drijft nog steeds veel handel, bevat vele Fabriken, en ruim 30,000 Inwoners.

6. Vr. Hoe vele Inwoners heeft Hamburg?

a. De bevolking neemt hien af en toe, met den koophandel. Deze vermenigvuldigt haar thans dagelijks. Men telt er thans meer dan 110,000 Inwoners, en heeft de voorsteden herbouwt, welke door de Franschen geheel verwoest zijn geworden. De stad bevat vele nutte gestichten en Fabriken. Zij is in het onschatbare bezit van den voornaamsten in- en uitvoer langs de Elve, die gansch Duitschland en Boheme dwars doorsnijdt, en is misshien thans de eerste of tweede koopstad op het vaste land van Europa.

XII. Hoofdstuk.

Over de Oostenrijksche bezittingen in Duitschland.

1. Vr. Was bezit de Keizer van Oostenrijk in Duitschland?

a. Behalve het eigenlijke Oostenrijk, voorts nog Steiermarken, Karinthie, Carniole of Kraain, met eenig aangrenzend land, de Bisddommen van Brixen en Trente, het Graafschap Tirol, en het Voorarlbergische.

2. Vr. Welke zijn de voornaamste Steden?

a. Weenen, het gewone verblijf des Keizers, die er een fraai Paleis in de stad, en meer andere in de nabijheid heeft. Voorts bevat Weenen eene menigte van andere fraaie gebouwen, eene Hooge School, eene Vermaarde Boekery, vele andere nutte Stichtingen en Fabrieken. De ligging der Stad aan den Donau vermeerderd haren Koophandel. Men telt er 300,000 Inwoners.

Het eigenlijke Oostenrijk bevat voorts Linz, ook aan den Donau, met 17,000 Inwoners.

3. Vr. Welke Steden bevatten de overige opgenoemde Duitse landen des Keizers van Oostenrijk.

a. Grätz, aan de Mûhr, is de hoofdstad van Steiermarken, bevat verscheidene Fabrieken en andere Gestichten, drijft veel handel, en heeft 36,000 Inwoners.

Klagenfurth, is de hoofdstad van Karinthie.

Laybach, is die van Carniole, of Kraain. Zij is grooter dan Klagenfurth, en bevat 14,000 Inwoners.

Triest, aan de Golf van Venetie, heeft vele Fabrieken, en eene Vrije haven. Het is eene zeer vermaarde handelstad, van 50,000 Inwoners.

Goritz of Gortz, aan de Lisowka, heeft er 10,000.

4. Vr. Welke Steden bevat Tirol en het aangrenzende land?

a. Inspruck is de hoofdstad van Tirol. Zij ligt aan de Inn, heeft eene Hooge School en 10,000 Inwoners.

Brixen geeft haren naam aan het voorgemelde Bisdom, en heeft 4,000 Inwoners.

Botzen heeft er 8,000, Grootte Fabrieken, vier Vermaarde Jaarmarkten, en veel handel.

Trente, is oegens eene aldaar gehouden groote kerkvergadering Vermaard, en heeft 11,000 Inwoners.

Feldkirch ligt aan den Opper-Rijn, en Bregentz een weinig noordelyker aan het meer van Constanth.

XIII. Hoofdstuk.

Over Boheme, Moravie, enz.

1. Vr. Behoort Boheme ook niet tot Duitschland?

a. Ja, even als Moravie, Silezie en de beide Lausnitzen. De bewoners dixer landen zijn meest van Slavonische afkomst, en zij behoorden, toen Duitschland nog in kreitsen verdeeld was, tot geene dier kreitsen.

2. Vr. Welke zijn de voornaamste Steden van Bohemen?

a. Praag, de hoofdstad van dit Koninkrijk, aan den Mol-dau, heeft Paleiken, en andere fraaie gebouwen, eene hooge school, Fabrieken, veel handel, en 74,000 Inwoners, waaronder 8,000 Joden.

3. Vr. Welke Steden bevat Bohemen nog meer?

a. Jöplitz, en Carlsbad, met vermaarde Gezondheids-

• bronnen.

Reichenberg, aan de Neiss, met vele Fabrieken, en meer dan 10,000 Inwoners.

Pilsen, eene fraaie Stad, van 5,000 Inwoners.

Pless, of Josephstadt, Theresienstadt, Königgrätz, en Eger, sterke Vestingen.

Tabor is ook versterkt, en Joachimsthal en Kuttenberg hebben in de nabijheid mijnwerken.

4. Vr. Welke zijn de voornaamste Steden van Moravië?

a. Olmütz, eene Vesting met verscheidene fraaie en nutte Gestichten, en 11,000 Inwoners.

Brünn, eene sterke Vesting, met 14,000 Inwoners.

Knaym, eene Vesting, met 6,500 Inwoners.

Yglau, eene Fabriekstad, van 10,000 Inwoners.

Nikolsburg, met 3,000 Joden.

5. Vr. Wat bevat Oostenrijksche Silesië?

a. Troppau, eene Fabriekstad, met 8,000 Inwoners.

Jägerndorf, met linnenfabrieken.

Teschen, met geweerfabrieken.

Bielitz, met lakenfabrieken.

XIV. Hoofdstuk.

Over Hongarije.

1. Vr. Waar ligt Hongarije?

a. Ten oosten van de laatste opgenoemde Landen, van Oostenrijk en van Steiermarken; en ten zuiden van Oostenrijksch Polen of Gallicië.

2. Vr. Welke zijn de voornaamste rivieren?

a. De Donau, eenige groote rivieren, die zich in den

Donau ontlasten, zoo als de Drau, de Lau, enz.

3. Vr. Welke is de gesteldheid des Lands?

a. Het is veelal bergachtig, maar over het geheel vruchtbaar in wijn en koren. Men vindt er veel wild, vee en haarden, maar weinig geld; ofschoon er, onder andere bergwerken, goud- en zilvermijnen zijn.

4. Vr. Van welken aard zijn de Inwoners?

a. Strijdbaar en ondernemend, uitmuntende kuiters, zeer goede soldaten, en hinnen Monarch in der tijd. Steeds zeer getrouw, die wederkeurig hinnen regering, vorm steeds ontkeet, en hen even afzonderlyk bekeert, scht, als Polen door de Russische Monarchen beheerscht wordt.

5. Vr. Welke zijn de voornaamste Steden?

a. Presburg, aan den Donau, waar de Koningen gekroond worden; eene Fabriekstad, met 28,000 Inwoners.

Pesth, ook aan den Donau, met eene Hooge School, vele Fabrieken, veel handel en 26,000 Inwoners.

Ofen of Buda, tegen over Pesth, is zeer versterkt, heeft ook handel, heeft Fabrieken en 21,000 Inwoners.

Theresienstadt, heeft vele Linnenfabrieken.

6. Vr. Welke nog al meer?

a. Oedenburg, eene voornaamste handelstad, met Hoogere Scholen, ook voor de Protestanten, en 22,000 Inwoners.

Raab, met nutte Stichtingen, Fabrieken en 15,000 Inwoners.

Stollweissenburg, met 12,000 Inwoners.

Kaschau, wel versterkt en fraai, met eene Hoogere

ze school en 15,000 inwoners.

Debretzin, met 29,000 inwoners, vele fabrieken en eene hoogere school voor de protestanten.

7. Vr. Noem er nog eenige?

a. Segedin, eene vesting, met 16,000 inwoners.

Temeswar, eene vesting, met 10,000 inwoners.

Sarospatak, dat een protestantsch collegie met 2,000 studenten heeft.

Schemnitz, met 10,000 inwoners, eene hünner, kers-school, en goud- en zilver-mijnen.

Kremnitz, met eertijds rijke goudmijnen. hien over den dukaten geslagen.

Neusohl, met kopermijnen.

XV. Hoofdstuk.

Over Slavonië, Croatie en Dalmatie.

1. Vr. Bezit Oostenrijk omstreeks Hongarije nog meer lands?

a. Ja, Slavonië, Croatie en Dalmatie.

2. Vr. Welke voorname steden behelst Slavonië?

a. Essek, eene vesting aan de Drav, met 8,500 inwoners, katernen voor 30,000 man, en veel handel.

Peterwaradin, eene vesting, aan den Donau.

Semlin, eene vesting, aan den Zamenloop van den Donau en de Sava, met 9,000 inwoners, en zeer veel handel van doorvoer.

3. Vr. Welke steden bevat Croatie?

a. Agram, aan de Sava, met verscheidene gestichten

en 18,000 inwoners.

Carlstadt, gewetene hoofdplaats der Yllirische Provin, Cien van het Fransche Keizerrijk.

Fiume, eene zee- en handelstad, met 6,000 inwoners.

Zengh, eene zee stad, met 3,000 inwoners, behoorde onder het Fransche Bewind tot Croatie, maar thans wederom tot Dalmatie.

4. Vr. Welke steden behooren tot Dalmatie?

a. Zara, eene fraage en welversterkte zee stad, waar men veel Rosolio Distilleers, met bij de 9,000 inwoners.

Sebenico, eene Havenstad, met deelpde fabrieken, en 6,000 inwoners.

Spalato, eene zee stad, met 14,000 inwoners.

Cattaro, eene zee stad, in Oostenryksch Albanie, met 4,000 inwoners, eene ruis mantende ruime en driedubbele Haven, en een zeer hoog gelegen kasteel.

Ragusa, de hoofdplaats van eene gewetene Republiek, die thans even zeer aan Oostenryk toegevoeren is, als het omliggende Dalmatie, dat aan de Republiek van Venetie plagt toe te behooren. Ragusa is eene vesting en zee stad, met 8,000 inwoners, die, even als de naburige Dalmatiërs, goede zee lieden zijn.

XVI. Hoofdstuk.

Over Zeebergen en Gallicie

1. Vr. Waar ligt Zeebergen?

a. Ten oosten van Hongarije. Het is een gezond en vruchtbaar land. Men vindt er goede mijnsterken. De inwoners bestaan uit Hongaren, Szeklers en Jaksen. Zij zijn veelal Luthersch. Men begroot hun getal op 1,500,000. Hun land vormt een afzonderlijk Grootvorstendom, en voert, behalve den naam van Zeyenberg, dien van Transylvanie.

2. Vr. Welke zijn de voornaamste Steden?

a. Hermanstadt, de hoofdstad, met vele Fabrieken, twee Opvoedingsgestichten, en 15,000 inwoners.

Klausenburg, met verscheidene groote Opvoedingsgestichten en Fabrieken, en 10,000 inwoners.

Karlsburg, eene Vesting, aan de Marosch.

Kronstadt, eene Vesting, met vele Fabrieken, een protestantsch Opvoedingsgesticht, en 18,000 inwoners.

3. Vr. Hoe groot is het Oostenrijksche Polen?

a. Men telt daarin ruim 4 millioen inwoners, waaronder zeer vele joden zijn. Het draagt den naam van Gallicie en Lodomerie, en is een afzonderlijk koningrijk.

4. Vr. Welke zijn de voornaamste Steden?

a. Lemberg, de hoofdstad, met eene zeer talrijke bevolking, en vele gestichten en Fabrieken.

Skieszow, eene handelrijke stad, vol joden.

Wieliczka, eene stad, welke de vermaardste zoutmijnen der wereld in hare nabijheid heeft.

Brody, eene stad van 20,000 inwoners, waaronder 6,000 joden. Zij drijft een grooten Transitohandel.

5. Vr. Zijn al de bezittingen van Oostenrijk nu afgehandeld?

a. Neen, de keizer bezit ten oosten van Gallicie nog de Bukowina, een afgescheurd deel van Moldavie, en daarin Czernowitz, de hoofdplaats, die een Grieksch bisschop en 3.000 inwoners heeft; en voorts veel lands in Italië, dat onder het Zuidelijke Europa beschreven zal worden.

XVII. Hoofdstuk.

Over het Groot-Hertogdom Luxemburg.

1. Vr. Wat bezit de koning der Nederlanden in Duitschland?

a. Verre weg het grootste gedeelte van het Hertogdom Luxemburg, dat thans den titel van Groot-Hertogdom voert.

2. Vr. Behoort het Luxemburgsche tot Duitschland?

a. Oorspronkelijk, ja; blijkens zelfs het Hoogduitsch, dat de meeste Luxemburgers spreken: en thans is dat land onder het Duitsche Verbond begrepen; schoon het sinds lang, even als de overige Nederlandische Provincien, geen deel van Duitschland meer uitmaakt. Dit deed daarentegen Luikenland, maar dit behoort thans niet meer tot Duitschland.

3. Vr. Wat spreekt men in het Luxemburgsche behalve het hoogduitsch?

a. Fransch; en een deel van het land behoort sinds lang werkelijk tot Frankrijk, even als een deel van het Namensche, en van Henegouwen en Vlaanderen.

Een ander deel van het Luxemburgsche is aan Pruiszen toegevoegd, en behoort tot het Groot-Hertogdom van den Neder-Rijn.

4. Vr. Van welken aard is het land over het geheel?

a. Berg- en boschachtig, vol wild, en, uitzonderend eenige weinige streken, niet zeer vruchtbaar. De bergen leveren er ijzer op, en het volk is tegen alles wel gehard.

5. Vr. Welke zijn de voornaamste steden van het Groot-Hertogdom Luxemburg?

a. Luxemburg, eene sterke en bijna onwinbare vesting, met 10,000 inwoners, die gedeeltelijk van wegens het Duitsche Verbond bezet moet worden, schoon hierlands Monarch steeds den Kommandant benoemt.

Bastogne of Bastonach, eene opene stad, waar veel handel gedreven wordt.

Echtternach en Arlon, twee stadjes, van 3,000 inwoners.

Dierkirch, een stadje, van 2,500 inwoners.

Nianden, een geringrijk plaatsje, van 1,200 inwoners.

Neufchâtel, Chimay, la Roche, Marche, Durbuy en Romfalise, kleine stadjes, in dat gedeelte van het Luxemburgsche, waar men, even als in het naburige gedeelte der Nederlanden, Fransch pleegt te spreken.

XVIII. Hoofdstuk.

Over het koninkrijk der Nederlanden.

1. Vr. Waaraan grenst het koninkrijk der Nederlanden?

a. Ten noorden en westen aan de Noordzee, ten zuidwesten en zuiden aan Frankrijk, en ten oosten aan Duitschland, bepaaldelyk aan de Pruisische Rijn-Provinciën en Hanover.

2. Vr. Hoe is de luchtgesteldheid in Nederland?

a. Vochtig in de Zeegewesten, hoe wel doorgaans niet ongezond; de binnenlandsche gewesten genieten eene drooge en zeer gezonde lucht.

3. Vr. Hoe is de landgesteldheid?

a. De naam toont aan, dat het een laag land is, met uitzondering nochtan van de zuidoostelijke Provinciën, Henegouwen, Namen en Luik, alwaar men het vrij hooge gebergte der Ardennes vindt, hetwelk zeer rijk is in steenkolen en ijzer. Nog vindt men den Pietersberg bij Maastricht, waaruit men steenen haalt, en in Zuid-Brabant vruchtbare, in Gelderland en Utrecht zandige heuvelen.

4. Vr. Welke rivieren heeft men er?

a. Drie voornamen: de Rijn, die uit Duitschland komt, en zich, bij de intrede in het land, in drie armen verdeelt, de Waal, de Rijn (naderhand de Lek) en de IJssel. De laatste valt in de Zuiderzee, de twee eersten loopen in een met de Maas, die uit Frankrijk komt, door Namen, Luik, Limburg, en tusschen Gelderland en Noordbrabant heenstroomt, en bij Brielle, Hellevoets en Oudorp, in verscheidene armen in de Noordzee valt. Een andere kleinere arm van den Rijn wordt bij Katwijk door sluizen en door een gegraven kanaal in de Noordzee gebracht. De Schelde

Komt uit Frankrijk, loopt door Henegouwen, Oost- en West-Vlaanderen, nabij Antwerpen, en valt in Zee, land in twee hoofd- en verscheidene kleinere armen (die te zamen de Zeeuwsche Eilanden uismaken) in de Noord-
Zee.

5. Vr. Welke zijn er de voornaamste voorsbringselen?

a. Behalve de reeds gemelde kolen, ijzer en steenen, ook granen, vooral beste tarwe, boonen en koolzaad in Keeland, Noord- en Zuid-Brabant, Oost-Vlaanderen, Vriesland en Groningen; rogge, boekweit en haver in verscheidene andere Provinciën; — vlas en hennip in Holland; meekrap in Zeeland; tabak in Utrecht en Gelderland; kersen en andere tuinvruchten in Gelderland. Vriesland, Holland en West-Vlaanderen hebben ook beste weilanden, waarin uismintend rundervee graast, hetwelk de beste boter van Europa geeft. Men heeft ook vele goede paarden, vooral in Vriesland, en schapen, bijzonder op het Eiland Texel, enz.

6. Vr. Waar bestaat het land nog verder van, dan van deze voorsbringselen?

a. Van een groote menigte belangrijke Fabrieken in wol, katoen en vlas, vooral in de Zuidelijke Provinciën, en van een grooten koophandel, die bezenal in de Zeehavens Amsterdam, Rotterdam en Antwerpen gedreven wordt. Ons land heeft aan den koophandel zijne voornaamste grootheid en luister te danken.

7. Vr. Waaruit bestaat het koninkrijk der Nederlanden?

a. Uit de volgende 17 Provinciën:

Noord-Brabant, hoofdplaats 's Hertogenbosch.

Zeeland, hoofdplaats Middelburg
Holland, (Zuidelijk,) hoofdplaats 's Gravenhage.
Holland, (Noordelijk,) hoofdplaats Amsterdam, de grootste hoofdstad des Rijks en 200,000 Inwoners.

Vriesland, hoofdplaats Leeuwarden.

Groningen, hoofdplaats Groningen.

Drenthe, hoofdplaats Assen.

Overssjel, hoofdplaats Zwolle

Gelderland, hoofdplaats Arnhem.

Utrecht, hoofdplaats Utrecht

Zuid-Brabant, hoofdplaats Brussel.

Oost-Vlaanderen, hoofdplaats Gent, welck de grootste stad der Nederlanden.

West-Vlaanderen, hoofdplaats Brugge, ooidtijds de eerste koopstad van ons land.

Henegouwen, hoofdplaats Bergen (Mons).

Namen, hoofdplaats Namen.

Lijk, hoofdplaats Lijk.

Limburg, hoofdplaats Maastricht.

Antwerpen, hoofdplaats Antwerpen (met zeer veel koophandel aan de Schelde, en 70,000 Inwoners.)

8. Vr. Is dit de eenige landsverdeeling?

a. Ja, doch men begrijpt de 8 lautstgenoemde Provinciën ook, met eens gezamenlijk onder den naam van de Zuidelijke, en de 9 eerstgenoemde onder dien van de Noordelijke.

Elke Provincie heeft haren Gouverneur; maar Holland heeft er twee, een voor deszelfs

Zuidelijk, en een voor deszelfs Noordelijk gedeelte. Deze twee deelen van Holland hebben ook elk een afzonderlijk Collegie van Gedeputeerde Staten; schoon Holland, enen als de overige Provinciën, slechts eene eigenlijke Statenvergadering voor zich heeft.

9. Vx. Onderscheidt Holland zich nog door meer andere opmerkenswaardige bijzonderheden?

a. Het bevat de algemeene hoofdstad des Koninkrijks Amsterdam, en den hoofdzetel van het Landsbestuur te Gravenhage, waar het Koninklijke Hof zich ook veelal bevindt, en waar de vergadering der Staten-Generaal om het andere jaar gehouden wordt.

10. Vx. Heeft dit Koninkrijk altijd een land uitgemaakt?

a. Veen, oudtijds waren het onderscheidene Provinciën, die echter in de vijftiende en zestiende eeuw onder de Vorsten van Bourgondiën en Oostenrijk vereenigd werden; doch toen de Koning van Spanje, die deze landen geërft had, daar geloofsdwang en onbepaalde magt wilde invoeren, stond het beste gedeelte des volks op, en toen de Spanjaarden de Zuidelijke Provinciën meder bemagtigden, vleden de meest gegoeden en vrijheidslievende menschen van daar naar de zenen Noordelijke Provinciën, die sedert de meneldberoemde Republiek der Vereenigde Nederlanden hebben uitgemaakt, die menigmaal aan Koninkrijken

de met heeft voorgeschreven, en de vereenigde Engelschen en Franschen ter zee heeft verslagen.

De Zuidelijke Provinciën daarentegen bleven lydelyk onder Spanje en Oostenrijk; men vond daar weinig groote mannen, die in overvloed in de Republiek te vinden waren. Toen eindelijk beide die gedeelten van Nederland door de Franschen in 1810 met hún groote Rijk waren vereenigd, stonden in 1813 de Hollanders (zoo noemt men algemeen de bewoners der oude Republiek) van zelve tegen den vereeniging op; de Belgen (zoo heeten doorgaans de bewoners der Zuidelijke Provinciën) hielden zich lydelyk, doch de Bondgenooten, die de Franschen hadden overwonnen, na dat land ingenomen te hebben, vereenigden hetzelfde, met den reeds herstelden staat der Vereenigde Nederlanden, tot een Koninkrijk, onder het Doorluchtige Stamhuis van Oranje, aan hetwelk de oude Republiek ook hare vrijheid te danken had.

11. Vx. Welke zijn de voornaamste Steden des Koninkrijks?

a. Amsterdam, met 200,000 Inwoners, welker de eerste handelstad van Europa, doch thans daaromtrent zeer verminderd, is nog de hoofdstad des Koninkrijks, met een praechtigh Koninklijk Paleis (men heeft er vele geleerde en andere Maatschappijen). De residentie steden des Rijks zijn te Gravenhage met 50,000 Inwoners, schoone gebouwen en een heerlyk

Bosch, in Zuid-Holland, en Brussel met 85,000 Inwoners, waar de zeden veelal Fransch zijn, in Zuid-Brabant. De overige voornaamste steden, behalve de reeds genoemde hoofdsteden der Provincien, zijn: Rotterdam in Zuid-Holland, het vaderland van den geleerden ERASMUS, in eene zeer schoone koopstad, met bijna 70,000 Inwoners. Leyden, de zetel der meest beroemde Nederlandsche Hooge School, met 32,000 Inwoners. Dordrecht, (Hollands oudste stad,) welker eene goede koopstad, met 18,000 Inwoners. In Noord-Holland: Haarlem, eene zeer oude stad, waar de Boekdrukkunst is oitgevonden, met een beroemd oegel, heerlijke oestrecken, en 21,000 Inwoners, en Alkmaar, met 12,000 Inwoners, en de grootste Kaasmarkt van ons land. In Utrecht: Amersfoort, met Tabaksplanten. In Gelderland: Nymegen, met 12,000 Inwoners, aan den voet van een berg, mischien de oudste stad van het land. In Overijssel: Deventer, eene oider, metsche, maar zeer welruimende stad. In Vriesland: Finsterke, welker de zetel eener beroemde Hooge School, thans van een Athenium of Doorluchtige School. In Groningen: Winschoten, Appingadam, enz. In Noord-Brabant: Breda, met eene Militaire Akademie en uitmuntende School, Heerzaamde Kerk, en de sterke Vesting Bergen op Zoom. In Antwerpen: Mechelen, eene oude sterke stad, met een Roomschen Aartsbisshop; en in

Zuid-Brabant Leuven, eene oude beroemde Akade-
miestad, zeer groot, maar slecht bewolkt. In Oost-
Vlaanderen: Oudenaarden, Aalst, en vroorts Le-
cloo, St. Nicolaas en Lokeren, te wien dorpen,
thans welruimende steden (deze Provincie is het
best bewolkt van ons Koninkrijk). In West-Vlaan-
deren: Costende, eene aankienlijke koopstad aan de
Voordzee, die veel gemeenschap met Engeland he-
eft. Yperen, eene oude Vesting, Kortrijk, waar zeer
vele linnens bereid worden, enz. In Henegou-
wen: Doornik, eene aloude Vesting en Fabriek-
stad, die vooral schoone tapijten vervaardigt, en
Charleroi aan de Samere. In Namen: Dinant
met schoone bergachtige streken. In Luik: het
melgelegene Hoi op een berg, Spa, eene veelbe-
rochte badplaats, Verriers, waar onttrekend vele
Lakens gemaakt worden, en Chailfontaine, een be-
grullig plaatsje. In Limburg: Tongeren, waar
schijnlijk de oudste Nederlandsche Stad, Roermond
en Venlo.

12. Vv. Hoe is de Regeringsvorm in Neder-
land?

a. Deelne is thans monarchaal, dat is: aan
het hoofd des lands staat een Koning, die al-
leen de uitroepende magt bezit; de metgerende
deelt hij met de Staten-Generaal, die jaarlijks
om beurt in den Haag of te Brussel bijeen
komen. Over elke Provincie is eene afzonderlijke
Statenvergadering, met eenen Gouverneur aan het
hoofd, die door den Koning aangesteld wordt,

melke ook de Leden van zynen Staatsraad verkiest. De Leden der Stedelyke Regeringen worden door de stemgerechtigde Burgers verkozen, en kiezen dan weder, benevens de Ridderschap (Adel) en de Landbezitters de Staten der Provinciën, die de byzondere zaken van hunne Provincie bekarigen, en de Leden der Staten-Generaal verkiezen.

23. Vr. Hoe is het met de Godsdienst in Nederland?

a. Er is geen heerschende Godsdienst, elk heeft daarom trent enen veel zeyt tot ambten en bedieningen. Voigtans zijn de meeste Inwoners Roomsck of Hervormd.

XIX Hoofdstuk.

Over Frankrijk.

1. Vr. Door welke grenzen wordt Frankrijk bepaald?

- a. Ten noorden door Nederland, en een deel van Duitschland.
 Ten oosten door Duitschland, Zwitserland en Italië.
 Ten zuiden door de Middellandsche zee en Spanje.
 Ten westen door den Oceaen en het Kanaal.

2. Vr. Welke gebergten heeft Frankrijk?

a. Ten zuiden wordt het door de Pyreëen van Spanje, ten oosten door een tak der Alpen van Italië, en door de Jura van Zwitserland afgescheiden, ten noordoosten in den Elzas is de Vogesius; de Ardennes scheiden Frankrijk van de Nederlandsche Provinciën Luttiburg en Namen. Binnenlands zijn de Cevennes en de meeleer vüürbrakende bergen van Auvergne de voornaamste.

3. Vr. Welke zijn Frankrijks voornaamste Rivieren?

a. Aan de oostzijde bespoelt de Rijn een gedeelte van dat wijd uitgebreide land.

Van den noordkant vaart men langs den Moezel en de Maas diep in Frankrijk op. Uit de Schelde kan men langs het Kanaal van St. Quentin tot in de Seine varen.

De Seine verspreidt vele takken door Frankrijk heen, en een Kanaal vereenigt haar met de tweede groote rivier van Frankrijk, de Loire.

Voorts wordt dit land door de Somme, de Charente, de Dordogne, de Garonne, de Rhone, de Saône en vele andere kleine rivieren, doorsneden, en heeft de Garonne langs een groot Kanaal gemeenschap met de Middellandsche zee.

4. Vr. Wat valt er opens de innendige gesteldheid van Frankrijk op te merken?

a. De lucht is er zeer gematigd en gezond.

Het land bevat vruchtbare koren- en weilanden, vele Wynbergen, hier en daar groote Bosschen. Men vindt er Mijnwerken. Het Fabrykwezen en de Kunsten bloeyen er grootelyks.

5. Vr. Van welke geaardheid is het volk?

a. Vrolijk, maar al te lictzinnig, wellenend, geslepen, ja veelal listig, eergierig, krijgtsuchtig, zeer vliig, hoogs ondernemend, kwistig en tevens schraapsuchtig en vasthoudend, des noods zeer matig en met weinig te vreden.

6. Vr. Welke Godsdienss oepent men in Franckryk?

a. De Godsdiensst van den Staat is de Roomsche, als die van de meerderheid der Ingezeten: maar de Hervormde (die wel 1 millioen zielen bedragen) en Lutherschen hebben er gelijke regten. joden vindt men er naar enenredigheid niet veel; schoon zij er sinds eenigen tyd ook vrijheid van Godsdiensst erlangt hebben.

7. Vr. Welke is de Regeringsvorm?

a. Men heeft er, genoegzaam even als in de Nederlanden en in Groot-Brittanje, nevens den Koning een Wetgevend Ligchaam, dat uit twee Kamers bestaat.

XX Hoofdstuk.

Over de voornaamste Steden van Frankryk.

1. Vr. Hoe verdeelt men Frankryk?

a. In 86 Departementen; die naar rivieren, bergen, zeeën of hemelstreken genoemd zijn.

2. Vr. Welke zijn de voornaamste Steden?

a. Parys, aan de Seine, is de hoofdstad van het gansche Rijk, bevat vele Paleizen, en andere allerpruchtigste gebouwen, bestaat van het Hof en de Rijks-grooten, die zich aldaar veelal ophouden, van een aantal renteniers en vreemdelingen, van een groot aantal Fabryken, een levendigen Koophandel, enz. Men telt er meer dan 700,000 Inwoners.

Lyon, aan den samenloop van de Rhone en de Saone, is de tweede stad des Rijks, met een allerbelangrijkst Fabrykwezen, vooral van zijdenstoffen, veel Koophandel, en 150,000 Inwoners.

Marseille, aan de Middellandsche Zee, is eene vermaarde Koopstad, heeft ook Fabryken, en bevat meer dan 110,000 Inwoners.

Bordeaux, aan de Garonne, bevat over de 100,000 Inwoners, en drijft geen minder levendigen handel, dan Marseille.

Nantes, aan de Loire, al mede eene groote handelstad, wordt op 75,000 Inwoners begroot.

Reims, aan de Seine, bevat er nagenoeg 87,000, en is eene vermaarde Fabryk en Koopstad.

Brest, de voornaamste Franseke oorlogschu,

ren, aan de uiterste westpunt.
 Rochelle en Rochefort, mede oorlogshavens.
 Orleans, Blois en Tours, voornamelijk steden
 aan de Loire.

Toulouse, aan de Garonne, niet ver van
 het groote kanaal van Sanguedoc, be-
 kend door eene overwinning der Engel-
 schen, onder WELLINGTON, op de Franschen
 is 1814. Hier wordt veel handel gedreven.
 Montpellier, eene zeer voornamelijk geneeskun-
 dige Hooge School, in een zeer gezond
 oord.

Bayonne, eene grenzestad tegen Spanje, die
 in de jongste tijden het tooneel van groo-
 te gebeurtenissen geweest is.

Nîmes, met vele rijke Protestanten. Hier
 vindt men prachtige en melom derhoude-
 ne Romeinsche Oudheden.

Toulon, waar een gedeelte der Fransche
 oorlogsvloot ligt.

Aix, in Provence, met warme baden.

Dijon, de hoofdstad van het oude Bourg-
 ondie, met ruim 30,000 Inwoners.

Straatsburg, meeleen een Duitsche stad,
 met vele Protestanten. De hoofdkerk,
 die eene der hoogste torens der wereld
 heeft, is ken door de Roomschen ont-
 nomen.

Rijsel (Lille) met 60,000 Inwoners, eene
 uitmuntende vesting en groote Fabrijkstad.

Troyes en Rheims, steden in het voormalige,
 om zijn wijnen beroemde Champagne. Te
 Rheims werden de Koningen gekroond.
 Valenciennes en Kamerijk, goede Fabrijkste-
 den, de eerste ook eene vesting.

XXI. Hoofdstuk.

Over Zwitserland.

1. Vr. Welk land worde er nog al meer onder
 het midden van Europa gerekend?

a. Zwitserland, dat van de Noord- en Oostzijde
 door Duitschland, van den Zuidkant door Italië,
 en van den Westkant door Frankrijk ingesloten
 wordt.

2. Vr. Welke rivieren vindt men in dat land?

a. De Rijn en Rhône ontspringen er. De Rijn
 ontlust er zich in den Rijn. Men vindt er voorts
 verscheidene groote Meren; zoo als dat van Genève,
 van Neufchatel, van Zürich, van Constantz of het
 Bodemmeer, van Lucern.

3. Vr. Van welken aard is het land?

a. Het is veelal zeer bergachtig, en bevat versch-
 edene ontraggelijke hooge bergpunten, die ten zuid-
 en oosten aan de Alpen behooren, ten westen
 tot den lagere Jura. Het is verre van vrucht-
 baar in koren te zijn; maar de valleijen tusschen
 de bergen leveren de schoonste weilanden der wer-
 ld op, waar de uitnemende Zwitserische Kaas wordt

gemaakt.

4. Vr. Van welken aard zijn de Zwitsers?

a. Zij zijn over het algemeen welgemaakt, vrij lang en sterk, maar zoo gehecht aan hun lichtgestel en land, dat zij elders raak verkniyen. Het zijn veelal eenvoudige, eerlijke en getrouwe menschen.

5. Vr. Heeft men er ook eene heerschende Goddiense?

a. In sommige Cantons is dit de Roomsche, in andere de Gereformeerde. Wederom in andere Cantons vindt men belyders en oeffenaars van beiderlei eerdienst.

6. Vr. Is Zwitserland dan in Cantons verdeeld?

a. Ja, of liever het bestaat daaruut, en wel uit de 22 navolgende: Zürich, Schaffhausen, Argau, Basle, Solothurn, Bern, Neuchâtel, Fribourg, Waadland, Genève, Walliserland, Tessin, Uri, Unterwald, Lucerne, Zug, Schwitz, Glaris, Thurgau, St. Gall, Appenzell, en Graubündenland.

7. Vr. Welke taal spreken de Zwitsers?

a. Meestal het Zwitsersk, dat een vrij nieuwe tongval van het Hoogduitsch is, doch in de Westelykste Cantons het Fransch, en in de Zuidelyke het Italiaansch; zoo dat er in Zwitserland soortgelyk eene verscheidenheid van taal heerscht als in de Nederlanden.

XXII. Hoofdstuk.

Over de voornaamste Steden van Zwitserland

1. Vr. Wat is de Hoofdstad van Zwitserland?

a. Hiervoor kan men Zürich houden, waar de Landdag vergadert, door welken dit land genoegzaam op dezelfde wyze als Duitschland wordt bestuurd, dan aan elk Cantons op zich zelf even sovereen is, als elk lid van den Duitschen Landdag. Het Canton Zürich zit op den Zwitserschen Landdag voor, zoo als Oostenryk op den Duitschen. De stad Zürich bestaat van Fabrieken en Koophandel, heeft vele nutte gestichten, en bevat 11,000 Inwoners.

2. Vr. Welke zijn de verdere steden van aante-
lang?

a. Basel, eene Fabriekstad, aan den Rijn, die tevens eenigen handel drijft, en eene Hooge school en 15,000 Inwoners heeft.

Bern, eene stad van 12,000 Inwoners, met vele nuttige stichtingen en instellingen.

Solothurn, aan de Aar, heeft 6,000 Inwoners. Schaffhausen, aan den Rijn, heeft er 9,000, vele Fabrieken, en een grooten waterval in de nabijheid.

St. Gall heeft een belangrijk Fabriekwezen en eene bevolking van 8,000 Inwoners.

3. Vr. Noem nog eenige Zwitsersche steden op?

a. Lucerne heeft 6,000 Inwoners, drijft veel Transitohandel, en bevat verscheidene belangrijke stichtingen en bijzonderheden.

Schwitz, dat den naam aan gansck Zwitserland gegeven heeft, telt 3,000 Inwoners.

Het nabij gelegene Stanz in Unterwalden

Slechts 4,000.

Freyburg, op een steilen berg, heeft er 6,000

Hier is een hoofdzetel der Jezuïten.

Saisanne, welks omstreken men voor de fraaïste der wereld houdt, bevat 3,000 Jnwoners, doorgaans veel vreemdelingen, en eene Hooge School.

4. Vr. Ligt deze plaats niet dicht aan een meer?

a. Ja, aan dat van Genève, en tegen over deze stad, die de grootste van gansch Zwitserland is, veel handel drijft, vele Fabrieken, en 23,000 Jnwoners heeft. Hare Hooge School is even vermaard als hare horologiemakers. Zij wordt door de Rhône doorsneden die alvorens het meer doorloopt, nu in het Walliserland ontsprongen te zijn, een land, welks Jnwoners veelal kropgezwellen aan de keel hebben, en welks hoofdstad den naam van Sitten of Sion voert.

Over de Staten in het zuiden van Europa.

I. Hoofdstuk.

Over Italië.

1. Vr. Waaraan grenst Italië?

a. Ten noorden aan Zwitserland en Duitschland.

Ten oosten aan de Golf van Venetie.

Ten zuiden aan de Middellandsche Zee.

Ten westen ook aan die Zee en Frankrijk.

2. Vr. Welke voornamste Rivieren bevat het?

a. Slechts eene, den Po; maar verscheidene minder aanzienlyke, zoo als de Arno, den Tiber, de Etsch, enz. als ook eenige meren van aanbelaug, zoo als dat van Lago Maggiore (het groote Meer) van Come, dat van Garda, dat, waarin Mantua ligt, enz.

3. Vr. Hoe is het met lucht, land en volk gelegen?

a. Het lichtgestel is er vrij kees, vooral naar het zuiden, maar echter over het algemeen gezond. De grond is overal, waar hij veel bebouwd wordt, vruchtbaar. Hij levert veel koren en wijn, en voeds veel vee. De Italianen zijn goede Zangers, Schilders, Beeldhouwers, Bouwkunstenaars en (in vroegeren tijd ook) Krijgslieden, maar gereinsd,

ergdenkend, wraakgierig, en of zeer bijgelovig, of volkomen ongodsdienstig.

4. Vr. Wat valt er noemens de Godsdienste aan te merken?

a. Alles is er voor het uitwendige Roomsck: uitgezonderd een groot aantal Joden, en de zoo, genoemde Waldenzen van Piemont, die zich sedert onheugelijke tijden alleen aan den Bijbel hebben gehouden, en dus in de Middeleeuwen reeds Protestanten waren.

3. Vr. Op welke wijze wordt het land geregeerd?

a. Het is onder verschillende Vorsten verdeeld geworden, die elk een grooter of kleiner deel van hetzelve in soevereinen eigendom bezitten.

6. Vr. Welke Vorsten zijn dit?

a. De Koning der beide Siciliën, de Paus, de Groot-Hertog van Toscanen, de Hertogin van Lucca, die van Massa en Carrara, die van Parma, Piacenza en Guastalla; de Hertog van Modena, Reggio en Mirandola, de Keizer van Oostenrijk, en de Koning van Sardinië.

II. Hoofdstuk.

Over de Italiaansche bezittingen des Konings van Sardinië.

1. Vr. Wat heet de Koning van Sardinië?

a. Het geheele eiland Sardinië, en daarop,

onder andere steden, Cagliari, de hoofdstad, met eene Hooge School, eene zeehaven, eenigen handel en 26,000 Inwoners; en Sassari, op eenigen afstand van de zee, met 13,000 Inwoners. Het eiland zelf is zeer moerassig, ongezond, en sedert eenigen diep verwaarloosd.

2. Vr. Wat behoort er nog meer aan den Koning van Sardinië?

a. Het Hertogdom Savoije, het Vorstendom Piemont, het Graafschap Nizza, het Markgraafschap Montferrat, het Hertogdom Genoa en een aanzienlijk gedeelte van het Hertogdom Milaan.

3. Vr. Welke zijn hier de voornaamste steden?

a. Turin, de hoofdstad van Piemont, aan den Po, met vele prachtige gebouwen, een Paleis, vele Fabrieken, en 80,000 Inwoners.

Vercelli, eene Vesting, met een Paleis, veel Koophandel, en 16,000 Inwoners.

Pignerol, eene Fabriekstad, van 10,000 Inwoners.

Coni, eene Vesting en Handelstad, met zijdemolens en meer dan 16,000 Inwoners.

Sarillian, eene Vesting en Fabriekstad, van 18,000 Inwoners.

Mondovì, met Fabrieken, en 14,000 Inwoners.

Nizza, eene Fabriek- en Handelstad, met eene zeehaven, een Kasteel, en 18,000 Inwoners.

2. Vr. Is dit al het voornaamste?

a. Neen, de Koning van Sardinië bezit nog

daarenboven:

Sarona, aan de Zee, met eene gedempte haven, velelei Fabriken, en 30,000 Inwoners.

Genua, welker de hoofdstad eener magtige, keizerende en handeldrijvende Republiek, met eene heerlijke zeehaven, vele paleizen en andere prachtige gebouwen, en 80,000 Inwoners. Het gezigt op dezelve uit zee is eenig in zijne soort.

Alexandrie, eene Vesting en Handelstad, met vele fraaie Gebouwen, en 32,000 Inwoners.

Casal, eene Vesting aan den Po, met fraaie Gebouwen, en 15,000 Inwoners.

Asti, aan den Tanaro, met eene Citadel, enige fraaie Gebouwen en Fabriken, en 21,000 Inwoners.

III. Hoofdstuk.

Over de Oostenrijksche bezittingen in Italië.

1. V. Welk deel van Italië behoort aan Oostenrijk?

a. Het gewezen Venetiaansche Italië, Valtellina, Chiavenna en Bormio, het gewezen Oostenrijksche Lombardje, het Hertogdom Mantua en een klein deel van het Ferraresche. Dit alles vormt thans gezamenlijk het Venetiaansch Lombardisch

Koninkrijk.

2. V. Welk een land is dit?

a. Het mint meerendeels uit in vruchtbaarheid, en deszelfs bewoners nedijveren in nijverheid met de Piëmontezen en derzelver Westelijke naburen. Het is geheel vlak, liggende tusschen de Alpen en Apennijnen, en heeft in den aard des lands veel van Vlaanderen en Holland. Het wordt vlak in het midden door den Po besproeid.

3. V. Noem eens eenige der voornaamste steden?

a. Venetie, de hoofdstad eener oude, zeer vermaarde Republiek, ligt in de Golf van dien naam, op 60 Eilandjes, welke door middel van 400 bruggen vereenigd zijn. Men vindt er vele prachtige gebouwen en vele Fabriken. Handel en scheepvaart zijn sedert het verlies der vrijheid deertlijk in verval, en de bevolking is van 250,000 op 100,000 verminderd.

Padua, met vele fraaie Gebouwen en nutte stichtingen, vele Fabriken, eene Hooge School, en 40,000 Inwoners.

Vicenza, eene Fabriek- en Handelstad, met 30,000 Inwoners.

Verona, eene stad van denzelfden aard aan de Etsch, of Adige, met een zeer beroemd en nog wel onderhouden Romeinsch Amphitheater, geschikt voor 30,000 menschen.

Mantua, eene allersterkste Vesting, van 20,000 Inwoners.

Udine, eene Handelstad, met 16,000 Inwoners.

4. Vr. Noem nog eenige dergelijke steden?
- a. Milaan, eene aloude, groote allerpraaijste stad, met Paleizen, prachtige Kerken, Fabriken, en 120,000 Inwoners.
- Paria, eene oude en zeer beroemde stad, met 14,000 Inwoners.
- Novara, eene stad van 12,000 Inwoners.
- Como, in eene allerpraaijste ligging aan het meer van dien naam, met Fabriken, Draan-, sito-handel, vele fraaije gebouwen en 15,000 Inwoners.
- Bergamo, eene welversterkte Fabrijk- en Handelstad, met 25,000 Inwoners.
- Cremona, eene stad van 24,000 Inwoners, waar men de beste Violen maakt.
- Sodi, met 10,000 Inwoners, is de stapelplaats der vermaarde Parmezaansche Kaas.
- Brescia, eene Vesting, vol geweerfabriken en fraaije gebouwen, met 50,000 Inwoners.
- Pizzighettone en Peschiera, twee Vestingen.

IV. Hoofdstuk.

Over Parma, Massa, Lucca en Modena.

1. Vr. Aan wie zijn de Hertogdommen van Parma, Piacenza en Guastalla toegewezen?
- a. Aan de Dochter van den Keizer van Oostrijk, Maria Louisa, om na haren dood an de

Hertogin van Lucca over te gaan.

2. Vr. Welke zijn de voornaamste steden?
- a. Parma, eene fraaije stad, met Paleizen, eene Hooge School, Fabriken, en 40,000 Inwoners.
- Piacenza, grooter dan Parma, heeft fraaije gebouwen, doch niet meer dan 24,000 Inwoners.
- Guastalla, aan de Po, heeft 5,500 Inwoners.
3. Vr. Wie is Hertogin van Massa en Carrara?
- a. De Aarts-hertogin Maria Beatrik van Este. Dit Hertogdom ligt aan de Middellandsche Zee, ten noorden van dat van Lucca.
4. Vr. Wie bezit dit laatste Hertogdom?
- a. De Infante Maria Louisa, gewezene Koningin van Nebrarie, voor haar, haren zoon en deszelfs afstammelingen, te gelijk met een jaargeld van 500,000 Franken.
5. Vr. Waaruit bestaat dat Hertogdom?
- a. Uit de gewezene Republiek Lucca, en de welversterkte stad van dien naam, die een Paleis, vele Fabriken en 30,000 Inwoners bevat.
6. Vr. Wat zijn de voornaamste steden van het gebied des Hertogs van Modena?
- a. Modena, eene fraaije stad, met een Paleis, eene Hooge School, en 20,000 Inwoners.
- Reggio, eene Fabrijk- en Handelstad van 22,000 Inwoners, die, even als de naburige Ingezetenen van het Pologuesche, tot de ijverigste oprijgers van het naderhand in een Koninkrijk veranderde Italiaansche Gemeenbesten behoorden, en, hetwelk na Buonapartes val gesloopt is.

V. Hoofdstuk.

Over Toscane.

1. Vr. Wat valt er noemens Toscane aan te merken?
 a. Dat het, reeds lang vóór Rome, zeer beschaafd was, en eenen uitgebreiden zeehandel dreef, tot welken het door geene andere volken opgeleid schijnt te zijn geworden. Ook thans bloeijen er handel, kunsten, enz.

2. Vr. Welke zijn de voornaamste steden?
 a. Florence, de hoofdstad, aan den Arno, met vele allerspaarste gebouwen, standbeelden, pyramiden en fonteinen, vier fraaie bruggen, vier schoonburgen, eene uitnemende Boekery, vele Fabrieken, en eene bevolking van 80,000 Inwoners. In deze stad werden de Kunsten en Wetenschappen van Italië van de veertiende tot de zestiende eeuw hersteld.

Livorno, aan de zee, met eene goede haven, vrijheid van inkomende en uitgaande regten voor Koopgoederen, veel handel, eenige fraaie gestichten, en 50,000 Inwoners, waaronder 15,000 joden.

3. Vr. Welke zijn de verdere steden van aan belang?

a. Pisa, aan den Arno, welker de hoofdstad van een aanzienlijk Gemeenebest, met 300,000 Inwoners, thans eene ruime, maar schaarsch bevolkte stad met 24,000 Inwoners, vele scheepmakerijen, mee-

andere Fabrieken, eenige fraaie gestichten, en een' toren, die allergeweldigst over de eene zijde hangt, en opzette, lijk dijs gebouwd is. In de nabijheid zijn vele moerassen.

Siena, met fraaie Paleizen, andere schoone gebouwen, en 15,000 Inwoners. Hier is het gezonder dan te Pisa en Livorno, en men spreekt er het Italiaansch zuiverder dan op eenige andere plaats van Italië.

Piombino, is een klein Prinsdom, welks bezitting onder de Souvereiniteit van den Groothertog, eenige eigendoms-regten op het Eiland Elba oeffent.

4. Vr. Behoort dit Eiland dan thans aan den Groothertog van Toscane toe?

a. Ja, het is met deszelfs 12,000 Inwoners en de beide welversterkte zeehavens, Porto Longone en Porto Ferrajo, sinds Buonaparte uit de laatstgemelde naar Frankrijk overstak, aan den Groothertog toegevoeren geworden.

VI. Hoofdstuk.

Over den Kerkelijken Staat.

1. Vr. Waar liggen de bezittingen van den Heiligen Stoel?

a. Tusschen den Po, het Hertogdom Modena, het Groot-Hertogdom Toscane, de Middellandsche zee,

het Koninkrijk der beide Siciliën en de Golt van Venetie.

2. Vr. Wat valt er noemens die bezittingen voornaamlijk aan te merken?

a. Dat de landbouw er te veel verwaarloosd, allerlei nijverheid er te weinig aangemoedigd, en de bedelarij er niet genoeg bedwongen wordt.

3. Vr. Welke zijn de voornaamste steden?

a. Rome, aan den Tiber, eene stad vol wonder, en van oude en nieuwere bouwkunde, met 160,000 Inwoners, waaronder er in 1791 bijkans 8,000 Geestelijken en 9,000 joden waren. Uitgezonderd de omstreken van het fraaije Tirol en Frascati, ligt het land rondom Rome genoegzaam onbebouwd.

De stad is des zomers zeer ongezond.

Civita Vecchia, aan de Middellandsche zee, heeft eene goede haven, en 12,000 Inwoners.

Viterbo, is eene groote, maar slecht bevolkte stad.

Perugia, (spreek uit: Peroedsja) heeft eenige fraaije gebouwen, een Kasteel, en 16,000 Inwoners.

4. Vr. Welke steden van aanbelang vindt men in de Staten van den Paus nog al meer?

a. Loreto, met eene allerrijkste Kerk, waarin men een beroemd (thans geplünderd) heilig huisje vindt, en 8,000 Inwoners.

Ancona, eene vermaarde handelstad, aan de Golt van Venetie, met 20,000 Inwoners.

Sinigaglia, met eene Zeehaven, Fabrieken, een

groote jaarmarkt, en 12,000 Inwoners.

Cesena, eene oude stad, van 10,000 Inwoners.

Paronna, bevat er nagenoeg 15,000.

Bologna, heeft eene vermaarde Hooge School, vele fraaije gebouwen, nuttige stichtingen, Fabrieken, Kauphandel, weleel eene vermaarde Schilderschool, en 10,000 Inwoners.

Ferrara, aan den Po, is wel gebouwd, drijft veel handel, en heeft 30,000 Inwoners.

Tivoli, heeft Fabrieken, en 8,000 Inwoners.

Urbino, is de hoofdplaats van een vermaard Hertogdom.

VII. Hoofdstuk.

Over het Koninkrijk der beide Siciliën.

1. Vr. Waaruit bestaat het Rijk der beide Siciliën?

a. Uit het land van Napels en het Eiland Sicilië.

2. Vr. Wat hebben deze landen bijzonder?

a. Dat van Napels vele Sazaroni of leigloopers en Bandieten of moordenaars, die geregeld te huis zijn; den vuurbrakenden berg Vesuvius, en Sicilië heeft den insgelijks vuurspuwendenden berg Etna, die met 10,000 roeten hoog is, (driemaal hooger dan de Vesuvius). De ondergardsche vuurkolken, welke zich door deze bergen ontlasten, verwekken van tijd tot tijd aardbeving. Intusschen zijn beide landen zeer vruchtbaar.

3. Vr. Welke zijn de voornaamste steden van het

Land van Napels?

a. Napels, in eene allerheerlijkste ligging, de volkrijkste stad van gansch Italië, aan eene golf der Middellandsche zee, met een raai Paleis, ook aan die zee, vele andere schoone gebouwen, veel Koophandel, eenige Fabrieken, en 380,000 Inwoners.

Pozzuoli, eene zeestad, van 10,000 Inwoners.

Capua, eene overoude stad, van 10,000 Inwoners.

Benevento heeft 12,000 Inwoners, en is de hoofdstad van het diingenoemde Prinsdom.

4. W. Welke steden van aanbelang liggen er in hetzelvde land nog al meer?

a. Gaeta, eene allersterkste Vesting, op een rooige bergte, dat in zee uitsteekt.

Trani, eene zeestad, met 15,000 Inwoners.

Molfetta, eene zeestad, met 12,000 Inwoners.

Barletta, heeft 20,000 Inwoners, en eene kleine haven aan de Golf van Venetie.

Taranto, eene aloude stad, reeds ten tijde der Romeinen beroemd, op een Schiereiland aan de kust, heeft eene goede haven, en 18,000 Inwoners.

Lecce, heeft er insgelyks 18,000, vele Fabrieken, en zeer groote publieke gebouwen.

Cosenza, bestaat uit eene lange straat, en bevat intusschen vele Fabrieken, en 15,000 Inwoners.

Catanzaro bevat er 12,000, en meldt dit in zijden Fabrieken.

Reggio, moet van het voorgeselde Reggio bij Modena onderscheiden worden. Deze laatste steden liggen in de zuidpunt van Italië of Calabrië, hetwelk in 1783 door eene aardbeving geheel omgekeerd is, waarbij onmoemelyk vele menschen zijn omgekomen.

5. W. Welke zijn de voornaamste steden van Sicilië?

a. Palermo, de hoofdstad, heeft eene goede haven, fraaije Paleizen en andere gebouwen, vele zijdenfabrieken, en schoone Kerken, en 140,000 Inwoners.

Girgenti, veldtjids Agrigentum, eene zee- en Handelsstad, waaromstreeks men veel Aloe kweekt, bevat 20,000 Inwoners.

Messina, is wel bebouwd en wel versterkt, bevat vele zijdefabrieken, den meesten handel van Sicilië, en 30,000 Inwoners.

Catania, aan den voet van den Etna, heeft wel 30,000 Inwoners en eene Hooge School, en drijft veel handel.

Syracuse, is wel versterkt, maar slecht bebouwd, en heeft slechts 14,000 Inwoners; hoe uitnemend de haven derer stad ook zij. In de Oudheid had deze stad wel een millioen Inwoners. Onze DE RUITER is hier aan zijne wonden voor het Vaderland gestorven.

VIII. Hoofdstuk.

Over Portugal.

1. Vr. Waar ligt het Koninkrijk Portugal?

a. Het ligt ten noorden en oosten van Spanje, en is aan de beide andere zijden door de zee bepaald.

2. Vr. Hoe groot is dit Land?

a. Het heeft in de lengte, van het zuiden naar het noorden, omtrent 90, en in de breedte, van het westen naar het oosten, omtrent 30 Duitse mijlen.

3. Vr. Welke zijn de voornaamste Rivieren van Portugal?

a. De Minho, en de Douro of Duero, die ten noorden vloeijen.

De Taag, in het midden, en

De Guadiana, die beneden ten zuiden stroomt.

4. Vr. Welke is de lucht- en landgesteldheid?

a. De lucht is er zuiver, gezond en zeer gematigd; de grond is er in alles zeer vruchtbaar, en men vindt er ook goud- en zilvermijnen, en kostelijke gesteenten.

5. Vr. Welk is het karakter der Portugeezen?

a. De Portugeezen waren meer vlytige en winzuchtige kooplieden; thans zijn zij lui van aard, en er tygeloozig en slaapsch.

6. Vr. Welke is de heerschende Godsdienst?

a. De Roomsche Katholieke, die er alleen geduid wordt.

7. Vr. Hoe verdeeld men Portugal?

a. In 5 Provinciën: Estremadura, Beira, Entre Minho Douro, Tralasmontes, Alentejo en het Koninkrijk Algarve.

8. Vr. Welke zijn de voornaamste steden van

Portugal?

a. Lissabon of Lisbon, de hoofdstad, aan den Taag, met 300,000 Inwoners, die op den 1. November des jaars 1755, door verscheidene aardbevingen, geheel verwoest is, doch naderhand weder geheel is opgebouwd, en met eene goede haven, eene roorname Citadel en Hooge School pronkt, en eenen aanzienlyken handel drijft.

Evora, eene goede Vesting.

Elvas, naar den kant van Spanje, dicht bij de Guadiana.

Setubal of St. Ubes, is eene haven ten zuiden van Lissabon, waar veel zeexout vervaardigd wordt, aan de zee.

Coimbra, met eene Hooge School, die nog geheel in den geest der Middeleeuwen is, aan de Mondego, met 9,000 Inwoners.

Praga, een Aartsbisdom, aan de Caredo.

Oporto of Port a Port, eene haven en aanzienlyke Koopstad, aan de Duero, wier wijn beroemd is.

Cabo St. Vincente, een beroemd Voorgebergte aan het zuidoende van Portugal.

IX. Hoofdstuk.

Over Spanje.

1. Vr. Hoe is dit Koninkrijk bepaald?

a. Ten noorden door het Pyrenelsche Gebergte, t

welk het van Frankrijk afscheidt, en de Biscaysche zee; ten oosten door de Middellandsche zee; ten zuiden door de Middellandsche zee en de Straat van Gibraltar; ten westen door de Atlantische zee en Portugal.

2. Vr. Hoe groot is Spanje?

a. Men rekent de lengte en breedte beide op 150 Duitse mijlen.

3. Vr. Welke zijn de voornaamste Rivieren van Spanje?

a. De Douro, ten noorden.

De Taag, in het midden.

De Guadiana, en

De Guadalquivir, ten zuiden.

De Jèer of Ebro, ten oosten.

4. Vr. Welke is de land- en luchtgesteldheid?

a. De lucht is er in het midden koel en zeer gezond, aan de zeekanten brandend heet, en hier en daar ongezond. De grond is er in het noorden droog en schraal, maar in het zuiden zeer vruchtbaar, vooral in wijn, olie, citroenen, oranjeappelen, enz.

5. Vr. Welk is het karakter van de Spanjaarden?

a. De Spanjaarden zijn scherpzinnig en bestendig; maar ook gierig, hoovaardig, liis, gereizd en wreed, en zij vertoonen in hunne gebaren eene groote deghheid, die alle natiën zeer tegenstaat: hânne kleur is geel bruin.

6. Vr. Welke is de heerschende Godsdienst van Spanje?

a. De Roomsche Katholieke, die er alleengedijld, en weleer door de Inquisitie gehandhaafd werd, welke bloedige Regtbank thans wel in naam afgeschaff is,

achter heeft het Gemeen nog dixer dagen iemand, met alle de vormen der Inquisitie om het geloof ter dood gebragt.

X. Hoofdstuk.

Over de voornaamste Steden van Spanje.

1. Vr. Hoe verdeelt men Spanje?

a. In 30 Provinciën, meestal zoogenoemde Koningrijken, welke wij in Provinciën in het midden, ten westen, ten zuiden, ten noorden en ten oosten splitsen.

2. Vr. Welke zijn de voornaamste steden van de Provinciën in het midden gelegen?

a. Madrid, de hoofdstad van het geheele Land, in Klein-Kastiliën, eene groote stad, waarin men het getal der Inwoners op meer dan op 150,000 begroot, met vele Kerken, Kloosters en Hospitalen, Hooge School, Koninklijk paleis en een groot Amphitheater voor de Stierengevechten. Zij is gelegen aan het riviertje Manzanares, waarover eene prachtige brug ligt.

Toledo, in de Provincie van gelyken naam aan den Taag, heeft een Aartsbisshop.

Burgos, in Oud-Kastilië, de hoofdstad, met eene Hooge School, en een vermaard Kasteel aan de Arlengon.

Valladolid, weleer eene der beste steden van Spanje, ligt bij de Douro, heeft 20,000 Inwoners.

3. Vr. Welke zijn de voornaamste steden in de Provinciën ten westen?

a. Leon, de hoofdstad van de Provincie van dien naam, ten noorden, heeft slechts 6,000 Inwoners.

Salamanca, aan de Tormes, met eene Hooge School, en vele diixende Studenten.

Badajoz, eene grensresting tegen Portugal, aan de Guadiana, met 14,000 Inwoners.

Sevilla, aan de Guadalquivir, de schoonste stad van geheel Spanje, met 20,000 Inwoners, eene zeer groote fabriek van snuit, en veel Koophandel.

Cadix, eene beroemde Koop- en Havenstad, op een Eilandje aan den Atlantischen Oceaan, dicht bij het vaste land, met 80,000 Inwoners. Zij is reeds diixend jaren vóór Christus gebouwd. Thans is zij tot eene vrije haven verklaard.

4. Vr. Ligt Gibraltar niet hieromstreeks?

a. ja, op eene Landtong en steile rots, welke ligging die Engelsche resting zeer sterk, ja bijna onwinbaar maakt.

XI. Hoofdstuk.

Over de verdere Spaansche steden van aonbelang.

1. Vr. Welke zijn de voornaamste steden der zuidelijke Provincien van Spanje?

a. Granada, aan de Genil, de hoofdstad van de

Provincie van dien naam, in eene heerlyke ligging, met vele merkwaardige overblyfselen der Moeren of Mahomedanen, die Spanje gedurende meer dan zeren Eeuwen bezeten hebben, met eene Hooge School.

Malaga en Almeria, beide zeer goede havens, aan de Middellandsche Zee.

Murcia, aan de Segura, de hoofdstad van de Provincie van dien naam.

Carthagna, eene haven, aan de Middellandsche zee, met 30,000 Inwoners.

Valencia, de hoofdstad eener allerriichtbaarste en schoonste Provincie, aan de Middellandsche zee, met groote zijdefabrieken en 100,000 Inwoners.

Alicante, eene haven, waaruit, even als uit Malaga, veel wijn wordt uitgeroerd. Zij ligt, evenals Valencia, ten zuidoosten.

2. Vr. Welke zijn de voornaamste steden van de Provincien ten noorden?

a. St. Jago de Compostella, waarheen vele bederaarten geschieden, omdat men zegt, dat daar het ligchaam van den Apostel JACOBUS rust.

Corunna, eene voortreffelyke haven, hetgene Ferrol en Vigo ook zijn.

Cabo-Finisterre, eene Voorgebergte; zoo genoemd, omdat men, vóór dat Amerika ontdekt was, meende, dat daar het einde van de wereld was.

Oviedo, een Bisdom, aan de Ast.

2. Andere, eene goede haven, aan de Biscaysche zee.

Bilbao, eene ryke koopstad, met eene haven.

12. Sebastiaan, eene goede haven en sterke vesting, aan de Biscaysche zee, met 12,000 Inwoners.

Tuentarabia, eene beroemde grensvesting, mede aan de zee.

3. V. Welke zijn de voornaamste steden van de overige Provincien?

a. Pampelona en Olite, beide bekende steden.

Saragozza, aan den Ebro, de hoofdstad van Arragon, bekend door hare allerhardnekkigste verdediging tegen de Franschen in 1808 en 1809.

Huesca, met eene Hooge School, ten noorden van Saragozza.

Barcelona, de hoofdstad van Catalonië, met 100,000 Inwoners, aan de Middellandsche zee, eene zeer aanzienlijke koopstad.

Tarragona, een Aartsbisdom, ook aan de Middellandsche zee, met eene haven.

Girona, eene landvesting, aan de rivier de Ter.

Tortosa, aan de Ebro, en Lerida, beide goede vestingen, waarvan de laatste aan de Segro.

Roses, eene haven, aan de Middellandsche zee.

4. V. Welke zijn de Eilanden, die tot Spanje behooren?

a. Majorca of Mallorca en Minorca, die men ook de Balearische Eilanden noemt.

Ivica en Formentera, ook de Pithyrisische Eilanden genoemd, liggende allen in de Middellandsche zee.

XII. Hoofdstuk.

Over Europeisch Turkije.

1. V. Hoe is Europeisch Turkije bepaald?

a. Ten noorden door Rusland, Zerenbergen en Hongarije; ten oosten door de Zwarte zee, de zee van Marmora en den Archipel; ten zuiden door de Middellandsche zee; en ten westen door de Golf van Venetië en Dalmatië.

2. V. Welke zijn de hoedanigheden des Lands?

a. De lucht is er, over het algemeen, gezond, doch er komt dikwijls uit andere landen de pest. De grondgesteldheid is er zeer vruchtbaar; maar de gewone lijkheid der Turken maakt, dat het niet bebouwd wordt, zoo als het wezen moest.

3. V. Welke is de aard der Inwoners?

a. De Turken zijn wreed van inborst, bittere vijanden der Christenen, traag, vijanden van kunsten en wetenschappen, en aan alle wellusten overgegeven, maar doorgaans opregt.

4. V. Welke Godsdienst belijdt men in Turkije?

a. De Mahomedaansche Godsdienst is de heerschende, maar men vindt er ook de Christen-Godsdienst, meest naar de belijdenis der Grieken, doch deszelfs belijders worden er zeer onderdrukt.

5. V. Hoe verdeelt men Europeisch Turkije?

a. In landen, die volstrekt onder het gebied van den Turkschen Keizer staan, en in landen, die aan hem cijnbaar zijn.

XIII. Hoofdstuk.

Over de voornaamste steden van Europeisch
Turkije.

1. Vr. Wat beris het eerste soort van landen?
a. Rümelië, Bulgarië, Bosnië, Albanie, Macedonie, Thesalië en eenige Eilanden.
2. Vr. Wat beris het tweede soort van landen?
a. Walachije, Moldavië Serrien en Griekenland.
3. Vr. Welke zijn de voornaamste steden van de negen eerste opgenoemde Landschappen?
a. In Rümelië zijn:
Konstantinopel, zijnde de prachtige hoofdstad des Keizers, de grootste stad van Europa, na Londen, met 500,000 Inwoners, zeer prachtige gebouwen, en een goeden Koophandel, aan de Zwarte zee.
Adrianopel, de oude hoofdstad, aan de Moriza, eene aangename stad met Fabrieken, en 80,000 Inwoners.
Gallipoli, eene bekende vesting en goede haven, aan de Charmer-zee.
In Bulgarië:
Sophia, eene groote Koopstad, aan den oorsprong van den Ischar, met 46,000 Inwoners.
Widdin, Nikopolis, Rüstschück en Silistria, vier sterke vestingen, aan den Donau.
Varna, eene stad en haven aan de Zwarte zee, bekend door hare inneming door de Russen, in 1828.

4. Vr. Verder?
a. In Bosnië zijn:
Banjacula en Jaitza, twee goede vestingen aan de Verbas.
Bosna Serai is ook eene goede vesting.
5. Vr. Welke meer?
a. In Albanie:
Durrazzo, eene goede stad, met eene haven, aan de Golf van Venetië.
Scütari, eene treffelijke vesting, bij een Meer van dien naam.
In Macedonie:
Salonica of Thesalonica, eene rijke koopstad, aan de golf van dien naam, met 70,000 Inwoners.
Serres, eene groote koopstad, in eene rijke vlakte, waarin veel tabak, koren en katoen geboond wordt.
In Thesalië, bij de Türken Janiak genoemd, is:
Larissa, de hoofdstad, aan de Selebria. Men vindt er ook de bergen Olympus en Pindus.
6. Vr. Wat ligt er in den Griekschen Staat, die van den Sultan sijnsbaar is?
a. In Livadië:
Athene, aan den Ilissus, met 12,000 Inwoners, te weten de hoofdstad der geleerdheid.
Het dorppje Castri, oudtijds Delphi, daar eertijds de Godden spraken van APOLLO waren.
Salona, eertijds Amphisja, eene vrij goede stad in eene schoone vlakte. Men vindt er ook de beroemde bergen Parnassus en Helikon.
In het Schiereiland Morea, oudtijds Peloponnesus:

Corinthe, met eene sterke bergvesting, bij de Golf van Lepanto.

Lacedemon, Sparta, nu Misitra, aan de Nasilopotamo.

Napoli di Romania, eene zeer sterke bergvesting, en Napoli di Matrasia, beide goede havens, liggen aan de zee.

Coron, eene goede vesting, aan de Golf van dien naam.

7. Vr. Welke zijn de Eilanden?

a. Candia, Negroponto, en tusschen deze beiden heeft men nog verscheidene kleinere, die men de Cycladen en Sporaden noemt. De Cycladen, behoorende tot den Grieksche Staat.

8. Vr. Welke zijn de voornaamste steden van de zijns, hare landen Walachyë en Moldavië?

a. In Walachyë heeft men:

Bucharest, eene goede plaats, aan de Dembowiza.

Targovisca, is ook eene goede plaats, aan de Jalo, niza.

Voorts omhelst dit Landschap de Grieksche Gods, dienst.

In Moldavië:

Jassy, de hoofdstad, aan de rivier de Pruth, die thans de grenzen met Rusland maakt.

Over Azie.

I. Hoofdstuk.

Algemeene aanmerkingen.

1. Vr. Hoe is Azie bepaald?

A. Ten noorden door de Yrsee; ten oosten door de Zuidzee; ten zuiden door de Indische Zee, en ten westen de, or de Roode zee, Afrika, de Middellandsche Zee, den Archipel, het meer van Charmora, de Zwarte Zee, het gebergte Kaukasus, de Kaspische Zee, de rivier Jaik, en het gebergte Oural.

2. Vr. Hoe groot is Azie?

A. Volgens de beste waarnemingen heeft het, in de lengte, omtrent 1,500 mijlen van het noorden naar het zuiden, en omtrent 2,800 in de breedte, van het oosten naar het westen.

3. Vr. Welke is de landgesteldheid van Azie?

A. Ten noorden is het vol bergen en woestijnen, maar ten zuiden het schoonste land der aarde, denijl daardit de meeste zijde, specerijen, koffij, thee, goud, paarden en edele gesteenten gehaald worden.

4. Vr. Welke is de aard der Inwoners?

A. Al de landen van dit gedeelte der aarde zijn met vele Inwoners, welker getal men op 400 à 500 miljoenen stelt, vervuld; maar zij verschillen zeer van

de Europeanen in zeden en gewoonten.

5. Vr. Welke is de heerschende Godsdienst in Azië?

A. Alhoewel de Heiland en zijne Apostelen het Evangelie hier het eerst verkondigd hebben, zoo is nochtans het Christendom, voor het grootste gedeelte, weder uitgeroeid, en de meeste Inwoners volgen ten westen en zuidcoosten de Mahomedaanseke Godsdienst, ten zuiden en oosten zijn zij Heidenen, en ten noorden heerscht de Christen-Godsdienst der Grieken (door de Russen).

6. Vr. Welke zijn de voornaamste zeeën van Azië?

A. De zwarte zee.

De Kaspische zee.

De Roode zee.

De Perzische Golf.

De Indische zee.

De Stille of Zuidzee, en

De Tartarische of Yssee.

7. Vr. Welke zijn de voornaamste Bergen?

A. De Oural en de Kaukasus, tusschen Europa en Azië.

De Altai, tusschen Siberien en het Chineesche gebied.

De Himmalaya, het hoogste gebergte der aarde, (de hoogste toppen zijn 25,000 voet) tusschen het Engelsche gebied in Indiën en het Chineesche Rijk.

De Taurus, in Klein-Azië en Armenië.

De Libanon, in Syrië.

8. Vr. Welke zijn de voornaamste Rivieren?

A. De Euphraat, en

De Tigris, wat oostelijker. Zij ontlasten zich in den Perzischen zeeboezem

De Indus, loopende in de Indische zee.

De Ganges, zich in de golf van Bengale ontlasten, de.

De Kiang en Hoang, stroomende beide in China, in de groote Zuidzee.

De Ural Amu en Syr, stroomende in de Kaspische zee of het meer Aoral.

De Obj, waarin de Jaturch valt, de Jenisci en Lena, vallende in de Yssee.

9. Vr. Hoe verdeelt men Azië?

A. In zes groote Heerschappijen, te weten:

Het Turksche gebied.

Het Perzische gebied.

Oost-Indië, eigenlijk Indostan.

Onafhankelijk Tartarije.

Het Rijk van China en

Het Russische gebied.

II. Hoofdstuk.

Over het Turksche gebied.

1. Vr. Hoe verdeelt men Aziatisch Turkije?

A. In zeven Landschappen, namelijk:

Watolie, Soma en het groote Scheeriland Anadolie, aan deze zyde van den Euphraat.

Irak, Diarbekir en Armenië, over den Euphraat

gelegen.

Koirdistan, over den Tigris:

2. Vr. Welke zijn de voornaamste steden?

Ab. In Natolie, ook de Levant genoemd, zijn:

Kiutaya of Kiutaja, de hoofdstad, met warme Baden.

Smirna, eene beroemde koopstad, met 100,000 Inwo-
ners en vele Fabrieken, naast het Eiland Scio.

Bursa, eene goede stad, met Fabrieken, aan den berg
Olympus.

Angora, eene groote koopstad, van waar vele bijzon-
der goede geitenwol verzonden wordt.

Cyprus, een zeer schoon Eiland.

Rhodus, mede een Eiland.

In Siria of Syrie:

Aleppo, de hoofdstad, met 280,000 Inwoners, en veel
koophandel, wier haven is Escanderona of Alexan-
drette.

Acre of St. Jean d'Acre, door den veldtoeg van Na-
poleon in 1798 bekend.

Jeruzalem, waar het heilige graf vertoond, en door
Roomsche en Grieksche Geestelijken bewaakt wor-
dt.

Deze Provincie bevat in zich het oude Syrie, Phoe-
nicie en het beloofde Land of Palestina.

In Arabie:

Mecca, de geboorteplaats van den valschen Profeet
Mahomed, niet ver van de Roode Zee.

Medina, alwaar hij begraven is.

Dereijer, welker de hoofdstad der Wechabiten, (eene
gezinde, die de Mahomedaansche Godsdienst wil,

de zuiveren) thans, even als Mecca en Medina, meer
onder het gezag van den Stadhouder van Egypte, dan
van den Türkschen Keizer staande.

De volgende steden, in het zuiden van Arabie geleg-
en, behooren aan onafhankelijke Vorsten.

Mocha of Moka, van waar de beste koffij veel ver-
zonden wordt

Bait el Hakih, in het gebergte, waar die koffij gro-
eit

Aden, eene oude aanzienlijke koopstad, bij de Indi-
sche Zee.

Mascate, eene aanzienlijke stad, die veel handel
met Indië drijft, mede aan de Indische Zee.

In Irak zijn:

Bagdad, welker de hoofdstad van het Oosten, met een
millioen, thans slechts met 40,000 Inwoners, eene grens-
vesting aan de Tigris.

Basora, eene voornamste koopstad, niet ver van deze,
zijde rivier.

Daar Hella ligt, was het oude Babylon.

In Diarbekir:

Diarbekir Oúrfa en Mosul, van welke laatste men
meent, dat aldaar Ninive zotli gelegen hebben.

In Armenië.

Erzerum, met 100,000 Inwoners, in 1829 door de
Rusjen ingenomen.

Kars, eene goede vesting.

In Koirdistan, eertijds Assyrië geheeten, is niets
aanmerkelijks.

3. Vr. Welke zijn de voornaamste der Russische bezi-

tingen?

A. Georgië en Russische Armenië.

4. V. Welke zijn daarin voornaamste steden?

A. Tiflis, eene rijke koopstad, aan de rivier de Kúr.
Ierbent, met een' doortogt naar Perzië, aan de Kas-
pische zee.

Erivan, mede eene grensvesting, niet verre van de
Aras.

Hierbij heeft men ook den berg Ararat, waarop de
ark, bij den zondvloed, bleef rusten.

En bij den oorsprong van den Tiphraat en Tigris, is
waarschijnlijk, het Paradijs geweest.

III. Hoofdstuk.

Van de overige Heerschappijen.

1. V. Welke zijn de voornaamste steden van Perzië?

A. Perzië, hetwelk in Oost-, West- en Zuid-Perzië
verdeeld wordt, bevat:

Teheran, de hoofdstad en verblijf des Konings.

Ispahan, voorheen de hoofdstad en residentie, de
zenderid, weleer met 800,000 inwoners, thans me-
estal in puinhoopen veranderd, en nog slechts
100,000 zielen bevattende.

Kaswin en Tauris, die mede eertijds hoofdplaatsen
waren. Te Tauris woont nog de erfgenaam van
den West-Perzischen troon.

Abou Scheer, aan de Perzische golf.

2. V. Welke zijn de hoofdplaatsen in Oost-Perzië?

A. Kandahar, Kabil, Pesjaveer en Balk, het oude
Baktra. In Zuid-Perzië zijn weinig aanzienlijke steden.

3. V. Aan wien behoort thans Oost-Indië?

A. Het is verdeeld in twee Schiereilanden en een
stuk van het vaste land, welk laatste of Indostan, bene-
vens het westelijke schiereiland of Dekan, meestal aan de
Engelschen toebehoort, die zulks op allerlei wyzen aan de
oude eigenaars hebben ontnomen.

4. V. Welke voornaamste steden heeft men in Indostan?

A. Calcutta, de hoofdstad, aan de groote rivier de Ga-
nges, met 200,000 inwoners.

Benares, aan de Ganges, de heilige stad der Indi-
anen, met 800,000 inwoners.

Patna, waar veel Opium gekweekt wordt.

Agra en Delhi, oude hoofdsteden van den zoogena-
mden Grooten Mogol, dien de Engelschen in zijn
paleis gerungen hielden.

Lahor, de hoofdplaats der Siëks, een Indisch Gem-
eentebest.

5. V. Welke zijn de hoofdplaatsen in Dekan?

A. Poindah, de hoofdplaats van het volk der Mara-
then.

Nagpur, in het oosten.

Goa, eene voortreffelijke stad, met eene haven, op de
kust van Malabar, aan de Portugeezen.

Pondichery, op de kust van Koromandet, eene
Fransche stad.

Madras of St. George, aan de Engelschen, met
200,000 inwoners, ook op dezelve kust.

Tranquebar, is een Deensche vesting.

6. *Fr.* Wien behoort het Oostelyke Schiereiland?

A. Aan drie Vorsten, den Koning der Birmans, wiens hoofdstad voorheen Ommerapoera, thans Ava is, den Koning van Siam, langs de rivier Menam, en dien van Cochinchina en Tonquin.

7. *Fr.* Welke zijn de hoofdplaatsen van onafhankelijk Tartarije?

A. Het is onder eenige Mahomedaansche Vorsten verdeeld, en bevat:

China, met 10,000 Inwoners.

Bochara, aan de Soehd, een Kasteel van den Chien, met een Mahomedaansche Hooge School.

Samarkand, een oude zeer aanzienlijke stad, welke de zetel van den veroveraar TAMERLAN.

8. *Fr.* Welke zijn de voornaamste steden van het Keizerrijk China?

A. Peking, de hoofdstad, die 5 mijlen in den omtrek en 2 millioenen Inwoners bevat, met een groot Keizerlijk Paleis ten noorden.

Nanking, eertyds de verblyfplaats van den Keizer, ten zuiden der rivier Kiang, met 1 millioen Inwoners.

Canton, de voornaamste koopstad van geheel China, aan de rivier Bocca Tigris, met 1 millioen Inwoners.

Tusschen China en Chinesch Tartarije is een muur van omtrent 300 mijlen lang. In dit Chinesch Tartarije is de grootste woestijn Kobi, en weinig goede steden.

9. *Fr.* Welke zijn de eilanden van Azië?

A. Het eiland Ceilon, behoorende aan de Engelschen. De Maldivische eilanden, die hunnen eigen Koning hebben.

Het eiland Sumatra, thans geheel aan de Nederlanders behoorende, met beste peper.

Het allerruchtbaarste eiland Java, meestal aan de Hollanders behoorende, met de steden Batavia, (thans zeer vervallen), Samarang, Sourabaja, Sourakarta en Djokjokarta.

Het eiland Borneo, van waar de Hollanders vele diamanten, edele gesteenten en kamfer plagten te halen.

De Philippijnse eilanden, met de hoofdstad Manilla, behoorende aan de Spanjaarden.

De Moluksche eilanden, die aan de Hollanders toekomen, en kruidnagelen en muscaatnoten hebben.

Japan, hebbende zijnen eigen Keizer, met de hoofdstad Jedo, welke 1 millioen Inwoners heeft. Het land heeft ook een geestelijken Keizer, die hijsweest in de groote stad Miaco.

Over Afrika.

I. Hoofdstuk.

1. Vr. Hoe is Afrika gelegen?

A. Ten opzigte van Europa ligt het ten zuiden en is rondom met water omgeven; doch aan de grenzen van Azië is het, door de landengte Suez, daarmede vereenigd.

2. Vr. Welke zijn de hoedanigheden des Lands?

A. Denijl Afrika regt onder den Ecuenaar ligt, is het er zeer heet en dus niet zeer vruchtbaar, uitgeroond langs de kusten en boorden der rivieren. Men vindt er vele woestijnen, die meer dan honderd mijlen lang zijn, waarin zich vele wilde beesten onthouden, als: olifanten, leeuwen, tijgers, panters, slangen, struisvogels en dergelyken. Men houdt Afrika voor ten minste driemaal zoo groot als Europa.

3. Vr. Welke is de aard der inwoners?

A. De inwoners zijn zeer wilde en onbeschaafde menschen. Ten noorden aan de Middellandsche zee, zijn zij nog eenigermate blank of bruin van vel: maar die in het midden wonen, zijn doorgaans zwart, daarom Negers of Zwarten genoemd.

4. Vr. Welke is de voornaamste Godsdienst in Afrika?

A. Die ten noorden wonen belijden meest het Mahomedaanse geloof; in het oosten, in Abyssinië, zijn ook vele Christenen, maar die zeer verbastard zijn; en in het westen en zuiden zijn zij bijna allen Heidenen;

ochter moet men hiervan de bewoners van de Volkplantingen der Europeanen uitzonderen.

5. Vr. Welke zijn der zeeën van Afrika?

A. De Middellandsche zee, die hetzelfde ten noorden bespoelt.

De Atlantische zee, ten westen.

De Ethiopische zee, in het zuiden.

De Indische en Rode zee, in het oosten.

6. Vr. Welke zijn de voornaamste Gebergten?

A. Het gebergte Atlas, ten noorden, het gebergte Kong, het Chaangebergte en de Abyssinische Alpen in het midden, de Nieuwwerlds- en Sneeuwbergen ten zuiden.

7. Vr. Welke zijn de voornaamste Rivieren?

A. De Nijl, stroomende ten oosten in de Middellandsche zee?

De Senegal en de Gambia, loopende in de Atlantische zee.

De Nijger, waarran de uitloop onzeker is, doch die van het westen naar het oosten vloeit.

De zaire, van het noordoosten naar het zuidwesten in de Atlantische zee loopende; de gambere en de Cuama, van het westen naar het oosten in de Indische zee vloeijende.

8. Vr. Hoe verdeelt men Afrika?

A. In twee stukken, een groot ten noorden in, een half zoo smal ten zuiden, en in acht bijzondere Landschappen, te weten:

1. Barbarje, waaronder ook gerekend is Biledulgerid en de woestijne Zaara.

2. Het land Nigritie, en

3. De Kust van Guinea, liggende deze drie ten westen.
  4. Egypte.
  5. Nubië, en
  6. Abyssinië, liggende ten oosten.
Voorts in het zuidelijke of kleinste stuk:
  7. Het land der Kaffers en Hottentotten, benevens de Kolonie van de Kaap de Goede Hoop
  8. Congo, en
  9. De Kust van Zanguebar.
- Van alle deze landen kent men weinig meer dan de zee-kusten en de oevers der rivieren; de binnenlanden zijn genoegzaam geheel onbekend.

II. Hoofdstuk.

Over de voornaamste steden van de drie eerste Landschappen.

1. Vr. Welke zijn de voornaamste steden van Barbarije?
A. In Barbarije is het Keizerrijk Marokko, dat vier Koninkrijken bevat, namelijk: Marokko zelve, met eene hoofdstad van denzelfden naam, benevens St. Crax en Saffia, aan de zee gelegen.
Fez, een ander Koninkrijk. Daarin is Fez, de hoofdstad, aan een riviertje van denzelfden naam, met 30,000 Inwoners.
Mekines, de hooplaats des Keizers, ten westen van Fez.

- Ceuta, eene Spaansche vesting, aan de Straat van Gibraltar.
De twee andere Koninkrijken zijn Susa en Sedjelme, zee.
Het Koninkrijk Algiers ligt meer oostwaarts.
Daar in zijn:
Algiers, de hoofdstad, aan de Middellandsche zee, met 80,000 Inwoners.
Oran, eene Spaansche vesting, aan dezelfde zee.
Tunis en Tripoli, zijn beide Koninkrijken, aan de Middellandsche zee. Deze drie laatste Rijken staan meer of min onder het gebied der Turken, en.
Door Barbarije loopt het gebergte Atlas, waarvan de Atlantische zee den naam draagt.
2. Vr. Welke zijn de voornaamste steden van Nigritië?
A. Sego, Tombictou, Sakkatou en Birni of Bornou, de hoofdsteden van Koninkrijken der Nigers, welke deze landen bewonen. Tombictou en Kano zijn daarin de voornaamste handelsteden.
  3. Vr. Welke zijn de voornaamste steden van de Kust van Guinea?
A. Daarin zijn geene aanmerkelijke steden. St. Georgio della Mina, op de Goudkust, is eene sterke vesting der Hollanders, en Cabo Cors der Engelschen, aan de Atlantische zee. Deze Kust strekt zich uit van Nigritië of tot Congo. Zij wordt in verscheidene Kusten verdeeld, waaronder de Ivoor kust, de Tandkust, de Goudkust en de Slavenkust de voornaamste zijn.

III. Hoofdstuk.

Over de Landschappen ten oosten.

1. V. Welke zijn de voornaamste steden van Egypte?

A. Kairo, de hoofdstad van geheel Egypte, aan den Nijl, met 250,000 Inwoners, en zeer veel koophandel do, or karavanen of kooplieden, die in groote troepen met kameelen reizen.

Alexandrië, eene beroemde koopstad, aan de Middellandsche zee, met 10,000 Inwoners.

Damiati, eene goede haven, aan dezelyde zee.

Rosette is ook eene goede stad, mede aan de Middellandsche zee, met 10,000 Inwoners.

In deze landstreek valt zelden of ooit regen, echter is zij zeer vruchtbaar in koren, hetwelk door de overstroming van den Nijl veroorzaakt wordt, die jaarlyks 16 ellen hoog rijst.

2. V. Wat hebt gij van Nubië aan te merken?

A. Dat het zuidwaarts van Egypte gelegen is, en daarin Dongola en Sennar de hoofdsteden zijn, aan den Nijl.

3. V. Wat hebt gij van Abyssië aan te merken?

A. Dat zulks het enige Christenland in Afrika is, rondom door hooge gebergten omgeven, en zelve zeer hoog liggende. De hoofdstad is Gondar; hier te lande ontspringt de Nijl, en loopt door het meer Txana.

IV. Hoofdstuk.

Over de Landschappen ten zuiden.

1. V. Welke zijn de voornaamste steden van Congo?

A. St. Salvador is de zitplaats des Konings, aan de Sebünde.

Loanda St. Paulo, behoorende aan de Portugeezen.

De Inwoners gaan meest voor Christenen door.

2. V. Welke zijn de voornaamste steden van Kafferland?

A. Daarin is de Kaapstad bij de Kaap de Goede Hoop, den zuidelyken uithoek van Afrika, met 18,000 Inwoners, Hollanders van afkomst, doch thans onder Engeland staande. In den omtrek wonen de Hottentotten, verder op de geheel wilde Boschjesmannen. De Kaffers, een herdersvolk, zijn minder onbeschaafd.

Tot Kafferland rekent men ook Monomotapa, hetwelk men zegt zeer groot en rijk te zijn, maar het is weinig bekend.

Op de Kust hangiebar is Mozambique, eene stad der Portugeezen op een Eiland, die zoo ongezond is, dat al de ambtenaren, die men er heen zendt, behalve den Gouverneur, misdadigers zijn.

3. V. Welke zijn de Eilanden van Afrika?

A. De Kanarische Eilanden, in de Atlantische zee, behoorende aan de Spanjaarden.

De Madera-Eilanden, ten noorden van de Kanarische, aan de Portugeezen.

De Eilanden van Cabo Verde behooren aan de

Portugeezen.

Het Eiland St. Helena, ten westen van het Zuidelijke Afrika, was van 1815 tot 1821 Buonaparte's verblijf, waar hij ook gestorven is.

Het Eiland Madagaskar, liggende ten oosten.

De Eilanden Mauritius en Bourbon, behoorende het eerste aan de Engelschen, het tweede aan de Franschen.

Over Amerika.

I. Hoofdstuk.

1. Nr. Hoe is Amerika gelegen?

A. Amerika, of de Nieuwe Wereld, is ten westen van Europa gelegen, en verder rondom door de Zeeën omrat.

2. Nr. Waarom noemt men het de Nieuwe Wereld?

A. Omdat het, nog maar even 330 jaren geleden, eerst ontdekt is, door CHRISTOPHORUS COLUMBUS, een Genuees van geboorte, en naderhand door AMERICUS VESPUTIUS, geboortig van Florence, naar wiens naam hetzelfde genoemd is.

3. Nr. Welke is de hoedanigheid van het Land?

A. De lucht is er aan de zeekusten niet gezond; maar het land is in zich zelf uitnemend, en voorna-

melyk zoo rijk in goud en zilver, dat de Spanjaarden verscheidene magtige zilvervlooten daaruit gehaald hebben.

4. Nr. Welke is het karakter der Inwoners?

A. De oorspronkelyke Inwoners, ten tijde der ontdekking, waren zeer goedaardig; verscheidene millioenen daarvan zijn door de Spanjaarden uitgeroeid; velen van de overigen zijn tot de Roomsche Godsdienst gedwongen, andere zijn nog Heidenen en zeer woest. Het is merkwaardig, dat zij, hoewel ten deele vrij beschaafd, vóór den omgang met de Europeërs, geen ijzer noch huisdieren kenden. De Spanjaarden, Portugeezen en Engelschen hebben er volkplantingen aangelegd, die zich echter bijna allen vrijgemaakt hebben. De koloniën der Nederlanders en Franschen zijn van veel minder belang en behooren nog aan het Moederland.

5. Nr. Welke zijn de Zeeën van Amerika?

A. Ten westen heeft men de groote Zuid-Zee, ook de Stille Zee genaamd.

Ten oosten heeft men den Atlantischen Oceaen.

6. Nr. Welke zijn de voornaamste gebergten?

A. De Andes of Cordilleras, die van het zuiden naar het noorden, langs de Westkust, door het geheele werelddeel loopen, waaronder de Chimborazo 20,000 voet hoog is, en de Alleghany-gebergte, in Noord-Amerika, bij de Oostkust.

7. Nr. Welke zijn de voornaamste Rivieren?

A. De rivier St. Laurens, stroomende in het oosten naar den Oceaen.

De Mississipi, loopende zuidwaarts naar de Golf van Mexico.

De Missouri en Ohio, stroomende in de Mississipi.

De Orinoco, loopende noordoostwaarts naar de Atlan-
tische zee.

De rivier der Amazonen, stroomende oostwaarts naar
derzelfde zee.

De Rio de la Plata, vallende zuidwaarts mede in
die zee.

8. V. Hoe verdeelt men Amerika?

A. Amerika wordt door eene landengte verdeeld in
twee deelen, als:

- 1. Noord-Amerika, en
- 2. Zuid-Amerika.

II. Hoofdstuk.

Over Noord-Amerika.

1. V. Hoe verdeelt men Noord-Amerika?

A. Gemeenlyk in vier deelen, te weten:
 De Noordelyke Landen, van welke sommigen aan
 Engeland toebehooren.
 De vereenigde Staten van Noord-Amerika.
 De vereenigde Staten van Mexico.
 De Eilanden van Noord-Amerika.

2. V. Wat zijn de Noordelyke Landen?

A. Die by de Baffinsbaai en Hudsonsbaai gelegen zijn,
als Labrador, Nieuw Wallis, Nieuw Schotland, Nieuw
Brunswyk, Kanada, Terre Neuve, enz.

3. V. Welke zijn de voornaamste steden derzelven?

A. Halifax, de hoofdstad van Nieuw Schotland, met

12,000 Inwoners.

Quebek, de hoofdstad van Canada, aan de St. Lawr-
ent-Rivier, met 4,000 Inwoners.
Montreal, in Canada.

4. V. Wat zijn de vereenigde Staten?

A. Landen die te voren aan Groot-Brittannië onderwe-
pen waren, en zich nu tot eene onafhankelijke Repub-
liek te zamen vereenigd hebben, en welke in de vol-
gende Provinciën verdeeld worden, als: Nieuw-Hampshir,
Maine, Massachusetts, Rhode-Island, Connecticut, Vermo-
nt, Nieuw-York, Nieuw-Jersey, Pensilvanië, Delaware, Ma-
ryland, Virginië, Noord-Karolina, Zuid-Karolina, Geor-
gië, Tennessee, Kentucky, Ohio, Michigan, Indiana, Illi-
nois, Missouri, Mississipi, Louisiana en Florida.

5. V. Welke zijn de voornaamste steeden in dezelve?

A. Boston, eene groote melgebouwde stad, met eene
goede haven en 24,830 Inwoners, met verscheidene Genootsch-
appen en Fabrieken.

Nieuw York, de grootste koopstad, (voorheen Nieuw
Amsterdam) met bijna 150,000 Inwoners.

Philadelphia, aan de rivier Delaware, de grootste stad
der Vereenigde Staten, met 120,000 Inwoners, verschei-
dene nuttige inrigtingen en vele Fabrieken.

Washington, de zetel van het Congres, aan de Potoma-
k-Rivier, met vele fraaie gebouwen, in 1814 door
de Engelschen verbrond. De stad is nog klein, en
heeft 7,000 Inwoners.

Baltimore, eene aanzienlyke stad, met eene haven,
Portsmouth en Charlestown.

Nieuw Orleans, eene voornaame koopstad, aan den

mond van den Missisipi, met 10,000 inwoners en eene haven. Cincinnati, aan de Ohio.

Deze landen verdubbelen om de twintig jaren hunne bevolking: men ziet er jaarlijks nieuwe steden verrijzen.

6. Vr. Waaruit bestaat de Republiek der vereenigde Staten van Mexico?

A. Uit de voorheen Spaansche bezittingen Nieuw Mexico, Oud Mexico of Nieuw Spanje, en het Schiereiland, Californië, die het Spaansche juk hebben afgeworpen.

7. Vr. Welke zijn de voornaamste steden in dezelve?

A. Santa Fe, de zetel van een' Bisschop.

Mexico, de hoofdstad des lands, bij een groot meer, eene uitnemend schoone stad, met ruim 100,000 inwoners.

Aera Cruz en Atlapulco, beide aanmerkelijke koopsteden en goede zeehavens, aan de Atlantische en Stille zeeën.

8. Vr. Welke zijn de eilanden van Noord-Amerika?

A. Dat zijn die eilanden, welke men in grooten getale ten oosten van het vaste land, in de Noordzee vindt; als de Eilanden van Terre Neuve, alwaar zeer veel kabeljauw tot stokrisch gerangen wordt, de Bermudes, de Lucaische- en Antillische Eilanden.

Deze laatste worden verdeeld in groote en kleine Antilles, de eerste zijn: Cuba, behoorende aan Spanje, met de uitnemende haven Havana; Portorico aan dezelve oegendheid, waar veel tafelgroent; Haïti, voorheen St. Domingo, thans eene Republiek van Negers en Mulatten, (die

uit Europeers en Negers voortkomen) en Jamaica, met de haven Kingston, behoorende aan de Engelschen, waar veel suiker en koffij geteeld wordt. De kleiner Antilles zijn: Guadeloupe en Martinique aan Frankrijk, Barbados, St. Lucia en Tabago aan Engeland; St. Croix, St. Thomas en St. Jan aan Denemarken; St. Barthelomy aan Zweden; St. Eustatius, Saba, St. Martin, Curacao, Bonaire en Aruba, (waar men goud vindt) aan Nederland toebehoorende.

9. Vr. Zijn er nog meer eilanden?

A. Ja, de Azorische eilanden, liggende tusschen Europa en Amerika, en behoorende aan Portugal.

III. Hoofdstuk.

Over Zuid-Amerika.

1. Vr. Hoe verdeelt men Zuid-Amerika?

A. In de volgende deelen, te weten:

De Republiek Colombia.

Peru.

Bolivia.

Chili.

der Plata Gewesten.

} voorheen
aan Spanje
behooren,
de.

Het Keizerrijk Brazilië.

Fransch Guyana, Nederlondsch Guyana en Engelsch Guyana.

2. Vr. Welke zijn de voornaamste steden van Colombia?

A. Panama, aan eene landengte, en

Porto-Bello, eene schoone haven, aan de Mexicaansche zee.

Langs de Noorder-kust dexes lands heeft men ook Carthagena, Rio de la Hache, Caruccas, waaruit veel cacao en tabak wordt uitgeroerd, Cinnamona en anderen.

Binnenslands heeft men Quito, eene der hoogst gelegene steden der wereld, met 50,000 Inwoners en Santa Fe de Bogota.

Aan de zuidzee ligt Guayaquil.

3. Vr. Welke zijn de hoofdplaatsen van Perù?

A. Lima, voorheen de hoofplaats des Onderkoning van zuid-Amerika, met eene Universiteit, 40 Kl., posten, scholen voor de zeevaart enz., aan de zee. Zij is zeer onderhevig aan aardbevingen. Cusco, de oude hoofdplaats der inboorlingen, liggende landwaarts, in het noordwesten, met twee Hooge Scholen, enz.

4. Vr. Welke zijn de voornaamste steden van Bolivia?

A. Potosi en la Plata, alwaar voorheen rijke zilvermijnen waren.

5. Vr. Wat valt in de Plata-gewesten op te merken?

A. Buenos Ayres, niet ver van den mond der rivier de la Plata, met eene Hooge School, goede haven en 40,000 Inwoners.

Asomption, St. Fe, Mendoza, Cordova, en meer andere steden.

6. Vr. Wat is in Chili merkwaardigs?

A. In Chili zijn:

St. Jago, toegenamd de Chili, met eene Hooge

School, Munt, en 46,000 Inwoners.

Valparaiso, la Concepcion, Valdivia en meer andere.

7. Vr. Aan wie behoort Brazilië?

A. Voorheen aan Portugal, thans is het een onafhankelijk Keizerrijk. Het heeft goud, zilver, diamanten, en onbegrijpelijk veel andere natuurvoortbrengselen, doch is zeer slecht bevolkt.

De voornaamste steden daarin zijn:

Rio Janeiro, de hoofstad en zetel des Keizers, met 110,000 Inwoners.

St. Salvador, de oude hoofstad, aan de Baai van Todas los Santos, met 100,000 Inwoners, doorgaans Bahia genaamd.

Pernambuco, eene goede haven, weleer de hoofstad der Nederlanders in Brazilië.

St. Paulo, Villa Rica, Cujaba, en andere binnenlandsche steden.

8. Vr. Wat is in Guyana op te merken?

A. In Fransch Guyana, de ongezonde stad en haven Cayenne, een verbannings-oord voor Staatsmisdadigers.

In Nederlandsch Guyana of Suriname, de stad Paramaribo met 10,000 Inwoners, en het fort Amsterdam.

In Engelsch Guyana (aan de Hollanders ontnomen) of de Koloniën Berbice, Essequibo en Demerarij, is Stabroek of Georgetown de voornaamste stad. Ten zuiden van zuid-Amerika, is het land der Patagoniërs, zeer groote velden, die meestal te paard rijden, en het Noorderland, waar de dom,

ste en riuſte van alle menschen wonen.
Kaap Hoorn, door de Hollanders ontdekt, is daarvan
de zuidpunt.

IV. Hoofdstuk.

Over Australië en de Noordsche eilanden.

1. Vr. Wat verstaat gij door Australië?

A. Alle die eilanden welke ten oosten der Oostindi-
sche eilanden tot aan de westkust van Amerika in het
zuidelijk halfrond gelegen zijn.

2. Vr. Welke eilanden behooren hiertoe?

A. Nieuw Holland in het zuiden, oorspronkelijk
door zeer riuwe inwoners, thans ook grootendeels door
Engelsche gewezene misdadigers bewoond, waarop de stad
Sidney Cove, in Nieuw Zuid-Wallis, met een heerlijke
haven, 3 Scholen en eene Courantdrukkerij, het eiland
Norsolk, van Diemensland, enz. met eenen Archipel van
160 eilanden: door Hollanders ontdekt.

Nieuw Guinea, of het land Papuas, door zwar-
ten bewoond, met de Stephens-, enz. Eilanden,
Louisiane, enz.

Nieuw Brittanje, benevens de Salomons-, Port-
lands- Maarschalks- of Lord Milgraves- Eila-
nden, dat van den Hertog van York, enz.

3. Vr. Verder?

A. De Admiraliteits- Eilanden.

Nieuw Georgië

De Eilanden der Koningin Charlotte.

De nieuwste Hebriden, waaronder Tanna, met eenen
ruispijwanden berg en heete bronnen, het Heefge
Geest- Eiland.

Nieuw Caledonie.

Nieuw Zeeland, door ABEL TASMEN in 1642 ont-
dekt, uit twee Eilanden bestaande, en door men-
schen bewoond.

De Eilanden Amsterdam (Tongatabou), Rotterdam
(Anamoka), het laatste met twee Vulkanen,
en Middelhing mede door TASMEN ontdekt.

De Schippers- en Gezelschaps- Eilanden, waaron-
der het grootste is Otahiti, door zeer vriende-
lijke menschen bewoond, die thans alle Protes-
tantsche Christenen zijn, en waarran velen
lexen en schrijven kunnen.

De Gevaarlyke, de Markiezen-, de Sandwichs- Ei-
landen, waaronder Owaiki, daar in 1779 de be-
roemde reiziger COOK vermoord is. Ook op deze
Eilanden, waarran de inwoners vernijftig zijn
en veel koophandel drijven, begint het Chris-
tendom zich uit te breiden.

Het Paasch- Eiland, door den Hollander ROGGEVEEN
in 1724 ontdekt, waarop men groote riuwe Afgods-
beelden vindt.

4. Vr. Welke zijn de Noordelyke Eilanden, die niet
tot Australië behooren?

A. Groenland, alwaar men ook vindt de bekende
Straat Davis, die genoemd naar JOHN DAVIS, een
Engelschman, die dezelve in 1585 ontdekt heeft, al-
ar men vele walvisfchen vangt.

Spitsbergen, is een zeer groot Eiland, strekkende zich een goed gedeelte uit naar het Noord-er-Aspunt, zijnde door de Hollanders ontdekt in 1596, en dus genoemd om de hooge en spijtse bergen.

Noords Ege-Eiland, het Beeren-Eiland, Jan Majen-Eiland en meer anderen.

Nova Zembla, bij de kust van Siberië wordende gedeeltelijk door de Straat Maaigat daarran afgescheiden. Het is ook door de Hollanders ontdekt.

Het Compagnies-Land, liggende dicht bij het Japansche eiland Jesso, door de Hollanders ontdekt.

Verder zijn er nog eenige kleine landen ontdekt door de Russen.

5. V. Wat is voor ons bijzonder bij deze Eilanden opmerkelijk?

A. Dat een groot gedeelte daarran door Hollanders ontdekt is, hoewel echter naderhand ook COOK, een Engelsman, en LA PEYROUSE, een Franschman, gewigtige ontdekkingen gedaan hebben.

6. V. Welke eene vrenedigheid is er nu wel tusschen het land en het water op den geheelen aardbol, dem?

A. Men rekent, dat het land omtrent een derde gedeelte, en het water twee derde gedeelten uitmaakt.

尾張

伊藤圭介藏板

[Faint Dutch text, likely bleed-through from the reverse side of the page]

魚類

新編 魚類 志

素
分
本
卷

